

ДЕМОКРАТІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: ЗМІНИ НА КРАЩЕ ЧИ ІМІТАЦІЯ ПРОГРЕСУ

Світлана Балюк, Наталія Клаунінг,
Людмила Четвертухіна, Марія Коваль-Гончар

Квітень 2020

В українському суспільстві існує запит на проведення системних змін у країні. Причому, на думку більшості громадян, ці перетворення мають бути ініційовані керівництвом держави, у першу чергу президентом.

Найбільш відомими реформами, що були розпочаті після Революції гідності, є медична реформа, реформа поліції, а також децентралізація. Про них чули 82,9%, 72,2% та 61,8% населення. Однак позитивні результати цих реформ відчули на собі 15,3%, 20,6% та 32,6% людей.

Більшість громадян вважає неприпустимим йти на компроміси заради досягнення миру та вирішення збройного конфлікту на Сході України. Найбільш неприйнятним українці вважають визнання Криму російською територією, передачу Росії контролю за газотранспортною системою України та проведення повної амністії бойовиків так званих ДНР та ЛНР.

Зміст

1	ВСТУП	3
2	МЕТОДОЛОГІЯ	4
3	ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
3.1.	ДУМКА УКРАЇНЦІВ ЩОДО СТАНУ СПРАВ У КРАЇНІ	5
3.2.	РОЗУМІННЯ УКРАЇНЦЯМИ СУТІ ПОНЯТТЯ «РЕФОРМА»	6
3.3.	УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ РЕФОРМ ТА РУШІЙНІ СИЛИ ЗМІН.....	6
3.4.	РЕФОРМИ ТА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.....	11
3.5.	ОЦІНКА УКРАЇНЦЯМИ РЕФОРМ, ПРОВЕДЕНИХ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	13
3.6.	РЕФОРМИ КОМАНДИ ПРЕЗИДЕНТА ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО.....	16
3.7.	СТАВЛЕННЯ ГРОМАДЯН ДО КЛЮЧОВИХ ГАЛУЗЕВИХ РЕФОРМ	20
3.7.1.	Медична реформа	20
3.7.2.	Реформа місцевого самоврядування та децентралізація.....	23
3.7.3.	Земельна реформа	25
3.7.4.	Приватизація державних підприємств	26
3.7.5.	Реформа поліції	26
3.7.6.	Питання легалізації грального бізнесу та видобутку бурштину.....	26
3.7.7.	Пенсійна реформа	27
3.7.8.	Реформа трудового законодавства.....	29
3.7.9.	Податкова реформа	29
3.8.	ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА ДОНБАСІ	30
4	ВИСНОВКИ	31
5	ДОДАТОК. ОДНОВИМІРНИЙ РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ РЕСПОНДЕНТІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КІЛЬКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	33

1

ВСТУП

В українських реаліях слово «реформи» перетворилося на buzzword (нав'язливе слово, яке не має конкретного змісту). Це пов'язано із частотою та кількістю анонсів реформ від державних діячів усіх періодів існування України як незалежної держави (та навіть останніх років існування УРСР у складі Радянського Союзу), які в подальшому не були реалізовані або не досягли своєї мети.

Водночас Україна потребує численних термінових та невідкладних перетворень, від яких залежить саме існування української держави. Причому перетворень не задекларованих, а реальних.

Нагадаємо, що у 2014 році нова влада, яка прийшла до керування країною після Революції гідності, анонсувала широкомасштабний процес всеохоплюючого

реформування – це відповідало очікуванням суспільства та знайшло підтримку з боку Західного світу.

Разом з тим минулий 2019 рік став роком перезавантаження влади: в Україні пройшли президентські та парламентські вибори. В результаті країна має нового президента, новий уряд, новий склад парламенту. І питання реформ продовжує посідати ключове місце в політиці нової команди.

У такій ситуації важливо отримати оцінку населенням реформ, які були розпочаті або анонсовані протягом останніх п'яти років. Розуміння ставлення українців до реформ, його причин та наслідків необхідне тим, хто розробляє та впроваджує системні зміни в країні, для організації діалогу із суспільством щодо суті та необхідності нагальних перетворень.

2

МЕТОДОЛОГІЯ

Дослідження «Реформи в Україні: зміни на краще чи імітація прогресу» було проведено Інститутом Горшеніна спільно з Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні у вересні – грудні 2019 року.

Об'єкт дослідження – українці віком від 18 років, з урахуванням головних соціально-демографічних характеристик (стать, вік, регіон проживання), предмет – ставлення українців до процесу реалізації реформ.

Мета дослідження: вивчення ставлення українців до реформ в Україні.

Задля досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- оцінити ставлення українців до стану справ у країні;
- дізнатися, як в українському суспільстві розуміють поняття «реформа»;
- з'ясувати, яким, на думку громадян, є механізм реалізації реформ, якими вони бачать рушійні сили змін в державі, що наразі заважає проведенню реформ;
- визначити, чи готові українці терпіти матеріальні труднощі заради успіху реформ;
- дізнатися, які реформи за роки незалежності України найбільше запам'яталися;
- дослідити, що громадяни знають про ті реформи, які розпочато за часів президентства Петра Порошенка, та як ставляться до них;
- виявити, чи знають українці про те, які реформи має намір реалізувати президент Володимир Зеленський та його команда;
- дізнатися, чи вірять українці в успіх реформ нової команди президента Володимира Зеленського;
- проаналізувати, як українці оцінюють такі галузеві реформи, як медична реформа, децентралізація, реформа трудового законодавства, пенсійна та земельна реформи тощо;
- з'ясувати, які зміни в країні українці вважають прийнятними задля досягнення миру на Донбасі.

Методи збору інформації. У вересні 2019 року було проведено п'ять фокус-групових дискусій у таких регіонах України: Центральному (м. Київ), Західному (м. Львів), Східному (м. Дніпро), Південному (м. Одеса) та

Північному (м. Чернігів). У кожній групі брали участь вісім респондентів (жители обласного центру – шестеро людей та жители маленьких міст цієї ж області – дві людини). До участі в дискусіях запрошувалися громадяни України віком 18-65 років. Кожна з груп складалася порівну з чоловіків та жінок.

Результати фокус-групових досліджень були використані під час розробки анкети всеукраїнського опитування. Також думки, які висловлювали учасники дискусій, було використано для більш глибокого розуміння отриманих даних в ході особистих інтерв'ю.

У листопаді – грудні, після проведення фокус-групових дискусій, було проведено особисті інтерв'ю (face-to-face) відповідно до місць проживання респондентів. Усього було опитано 2 тис. респондентів у віці від 18 років у всіх регіонах України (без врахування окупованих територій Донецької та Луганської областей, АР Крим, міста Севастополя) за квотами: регіон проживання, стать і вік респондентів. Похибка репрезентативності дослідження не перевищує +/-2,2%.

3

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. ДУМКА УКРАЇНЦІВ ЩОДО СТАНУ СПРАВ У КРАЇНІ

Проведене дослідження продемонструвало, що українці досить критично ставляться до реформ, які проводилися владою в різні роки незалежності України. Під час фокус-групових дискусій лунали думки, що ті системні зміни, які були впроваджені за 28 років, можна назвати «імітацією реформ», які політики використовували для розкрадання бюджетних коштів.

Водночас, згідно з результатами кількісного опитування, майже половина українців (43,7%) вважають, що на сьогодні події в Україні розвиваються в неправильному напрямку («точно в неправильному» – 19,2%, «скоріше в неправильному» – 24,5%). Дещо менша кількість опитаних (39,8%) висловили думку, що події в Україні розвиваються в правильному напрямку («точно в правильному напрямку» – 9,4%, «скоріше в правильному» – 30,4%).

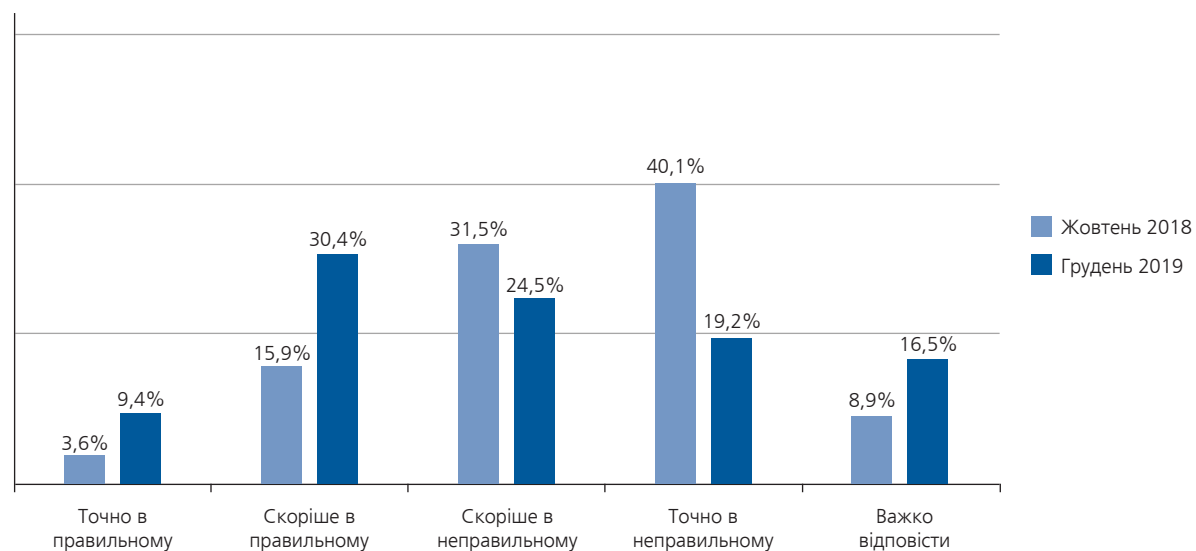
Найбільш критично налаштовані в цьому питанні мешканці Заходу країни: 47,2% з них вважає, що події

йдуть в неправильному напрямку, 33,4% – в правильному напрямку. Найбільш оптимістичними є мешканці Центру (події в Україні розвиваються в правильному напрямку – 47,1%, в неправильному – 41,3%) та Півдня (в правильному напрямку – 45,7%, в неправильному – 39,3%). Окрім того, відповіді на це запитання різняться у залежності від віку: молоді люди частіше відповідали, що події в країні розвиваються в правильному напрямку (51,9%), люди старшого віку – в неправильному напрямку (53,5%).

Відзначимо, що згідно з загальноукраїнським опитуванням, яке проводив Інститут Горшеніна у жовтні 2018 року (n=2000 респондентів), тобто за півроку до президентських виборів в Україні, думку про те, що події в країні розвивалися в неправильному напрямку, поділяла переважна більшість громадян (71,6%), з яких 40,1% обрали відповідь «точно в неправильному», 31,5% – «скоріше в неправильному», і лише кожен п'ятий (19,5%) респондент зазначав, що події розвивалися в правильному напрямку («точно в правильному» – 3,6%, «скоріше в правильному» – 15,9%).

Діаграма 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви вважаєте, у цілому події в Україні розвиваються в правильному чи неправильному напрямку?»

Зменшення кількості людей, які критично оцінюють ситуацію в країні, обумовлено великим кредитом довіри до нової влади в особі президента України Володимира Зеленського. І це підтверджується тим фактом, що відповідаючи на запитання «Чи задоволені ви роботою Президента України Володимира Зеленського?», майже половина українців (47,0%) відповіли позитивно («точно так» – 11,3%, «скоріше так» – 35,7%). Висловили невдоволення роботою голови держави більше третини опитаних (35,5%) («точно ні» – 16,6%, «скоріше ні» – 18,9%), а 17,5% було важко відповісти на це запитання.

Показник задоволення роботою президента Володимира Зеленського корелюється з відповідями на запитання про розвиток подій в Україні. Однак слід зауважити, що ставлення до президента особисто та інших органів влади суттєво різняться.

Так, майже половина громадян (47,2%) не задоволені роботою Кабінету Міністрів Олексія Гончарука («точно ні» – 23,6%, «скоріше ні» – 23,6%). Близько чверті респондентів (26,9%) оцінюють роботу уряду позитивно («точно так» – 4,4%, «скоріше так» – 22,5%), і майже така сама кількість опитаних (25,9%) відчула труднощі з відповіддю на це запитання.

Водночас кожен другий українець (54,4%) незадоволений роботою Верховної Ради України («точно ні» – 28,9%, «скоріше ні» – 25,5%). При цьому кожен четвертий (25,4%) позитивно оцінює діяльність народних депутатів («точно так» – 4,1%, «скоріше так» – 21,3%), а кожен п'ятий (20,2%) не зміг визначити свою позицію щодо цього запитання.

3.2. РОЗУМІННЯ УКРАЇНЦЯМИ СУТІ ПОНЯТТЯ «РЕФОРМА»

Під час фокус-групових дискусій у переважній більшості випадків респонденти пов'язували поняття «реформи» з позитивними змінами в державі, з підвищенням ефективності роботи її органів, підвищенням рівня життя громадян. Учасники дослідження зазначали, що слово «реформи» викликає у них здебільшого асоціації, пов'язані з такими словами, як «зміни», «покращення», «рух», «нововведення», «переміна», «перетворення», «еволюція» тощо.

” Зміни, нововведення. Збільшення зарплат.
Львів, жінка, 39 років.

” Якись зміни на краще. Глобальні зміни.
Київ, чоловік, 20 років.

” Покращення матеріального благополуччя суспільства.
Чернігів, чоловік, 57 років.

” Реформа – це підвищення ефективності держави. І не факт, що зміни відразу принесуть поліпшення життя людей. Тобто іноді реформи бувають дуже болючі. Але через якийсь час державна машина починає краще працювати.
Київ, чоловік, 41 рік.

Водночас, відповідно до результатів масового опитування, коли мова заходить про реалізацію реформ в українських реаліях, у кожного другого респондента (48,9%) виникають негативні асоціації. При цьому більше третини опитаних (37,1%) зазначили, що при згадуванні про реформи в Україні у них виникають позитивні асоціації.

Такий результат може бути обумовлений тим, що в нашій країні кожна політична сила, яка приходила до влади, публічно декларувала необхідність проведення реформ, але суттєвих змін не було або ці зміни були частковими.

3.3. УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ РЕФОРМ ТА РУШІЙНІ СИЛИ ЗМІН

Громадяни України вважають, що для успішної реалізації реформ в першу чергу потрібні сильний лідер (41,4%), відповідна законодавча база (34,2%), а також політична воля керівництва держави (33,0%) та налагоджена робота органів влади (30,9%). Але значно рідше респонденти говорили про важливість таких умов, як активне громадянське суспільство (12,4%), запит з боку суспільства в цілому (11,9%) та підтримка курсу реформ з боку великого бізнесу та олігархів (11,5%).

Ще одне, схоже на попереднє, запитання стосувалося того, хто, на думку українців, повинен бути рушійною силою реформ. З точки зору більшості респондентів (61,3%), рушієм реалізації реформ повинен бути президент України. Найчастіше цю альтернативу обирали мешканці Сходу країни (73,0%).

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи задоволені ви роботою...?»

	Точно так	Скоріше так	Скоріше ні	Точно ні	Важко відповісти
...Президента України Володимира Зеленського	11,3%	35,7%	18,9%	16,6%	17,5%
...Кабінету Міністрів Олексія Гончарука	4,4%	22,5%	23,6%	23,6%	25,9%
...Верховної Ради України	4,1%	21,3%	25,5%	28,9%	20,2%

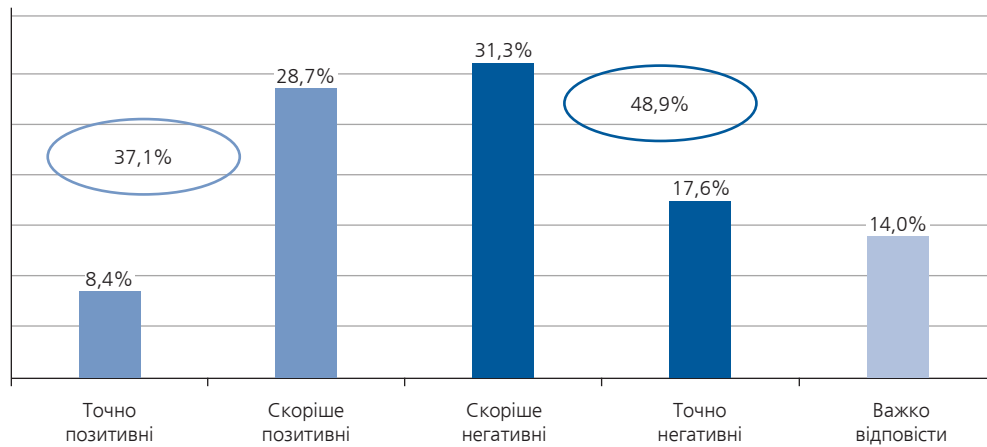
Рисунок 1

Асоціативний ряд до слова «реформи» (на основі відповідей учасників фокус-груп)

Діаграма 2

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте про реформи в Україні: позитивні чи негативні?»

Діаграма 3

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Що, на вашу думку, потрібно для успішної реалізації реформ в першу чергу?» (респонденти могли вказати не більше двох варіантів відповіді)

Майже кожен другий опитаний (47,9%) вважає, що рушієм реформ повинен бути уряд, а близько третини (31,6%) – Верховна Рада.

Лише кожен п'ятий українець (19,0%) висловив думку, що рушієм реалізації реформ повинно бути суспільство в цілому, а кожен десятий (10,4%) – місцева влада. Ще менше людей вважають, що рушіями реформ повинні бути громадські організації, волонтери та активісти (2,6%), а також західні партнери або міжнародні організації (2,2%).

Останні два запитання демонструють, що через 28 років після розвалу СРСР в українському суспільстві й досі є популярними ідеї, притаманні патерналізму та навіть лідероцентризму. Так, значна частина українців у питанні реалізації реформ сподівається на сильного лідера, як правило, в особі президента, який прийде до влади та зможе кардинально змінити ситуацію в країні.

Одночасно досить показовим є те, що респонденти у своїй більшості нівелюють роль суспільного фактора, зокрема громадянського суспільства, у процесі запуску та реалізації реформ. Ці дані свідчать про те, що для України сьогодні дуже важливим завданням є підвищення рівня політичної свідомості населення.

Також відзначимо, що, на думку лише 2,2% опитаних, рушієм реалізації реформ мають бути західні партнери та міжнародні організації.

На цьому фоні більшість українців (65,8%) визнають, що в Україні західні інституції впливають на просування реформ. При цьому 33,8% опитаних оцінюють цей вплив позитивно, а 32,0% – негативно. Лише 16,0% респондентів не вважають, що міжнародні організації та західні партнери впливають на просування реформ в Україні, а майже кожному п'ятому (18,2%) було важко відповісти на це запитання.

Діаграма 4

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Що, на вашу думку, потрібно для успішної реалізації реформ в першу чергу?» (респонденти могли вказати не більше двох варіантів відповіді)

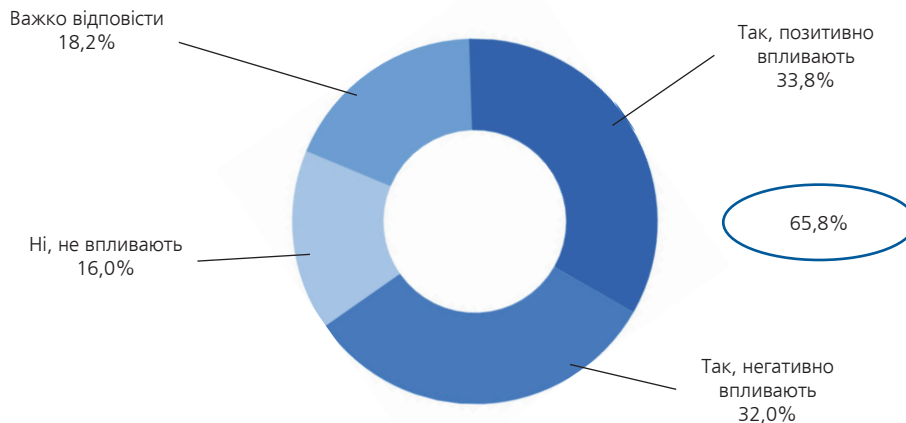
Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на запитання «На вашу думку, хто повинен бути рушієм реалізації реформ?» залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північний	Центральний	Східний	Західний	Південний
Президент	58,5%	59,8%	73,0%	55,4%	55,6%
Уряд	44,3%	46,0%	44,0%	53,0%	53,0%
Верховна Рада	35,5%	34,4%	30,6%	27,3%	32,9%
Місцева влада	13,7%	5,1%	6,1%	17,6%	3,4%
Західні партнери, міжнародні організації	2,8%	1,4%	0,6%	3,7%	1,7%
Громадські організації, волонтери, активісти	2,4%	3,6%	2,1%	2,8%	2,1%
Суспільство в цілому	21,3%	23,2%	18,4%	17,2%	15,0%
Інше	0,0%	1,1%	0,6%	0,2%	0,0%
Важко відповісти	1,9%	1,1%	1,3%	2,6%	2,6%

Діаграма 5

Розподіл відповідей респондентів на запитання «На вашу думку, чи впливають західні партнери та міжнародні організації на просування реформ в Україні?»

Думку стосовно того, що західні партнери та міжнародні організації позитивно впливають на просування реформ в Україні, розділяють переважно мешканці західних регіонів (49,5%) та центру країни (42,4%). Проте, що цей вплив є негативним, найчастіше говорять у південних (54,3%) та східних областях (40,5%). Також про позитивний вплив частіше говорять українці віком від 18 до 29 років (43,5%), про негативний – громадяни старше 60 років (35,4%).

Схожі відповіді на запитання про ініціаторів реформ звучали у ході фокус-груп. Учасники дискусій здебільшого спочатку згадували про центральну владу (у першу чергу президента) як головного рушія реформ.

” Президент зі своєю командою. Зі своєю Верховною Радою, як зараз, зі своїм урядом. Повинна бути команда.

Дніпро, чоловік, 61 рік.

” Президент повинен ставити мету, і всі повинні чітко її виконати. Одну мету, потім другу, третю, четверту тощо.

Дніпро, жінка, 42 роки.

” Усі реформи, в принципі, робляться через закони. А у нас законодавча влада – це Верховна Рада.

Одеса, чоловік, 46 років.

” Уряд в принципі, Кабінет Міністрів.

Львів, чоловік, 47 років.

В ході обговорень респонденти досить часто доходили висновку, що суспільство та громадські організації як представники населення у свою чергу також повинні впливати на реформування країни, і що влада повинна під час реалізації реформ орієнтуватися на запити своїх громадян.

” Люди повинні вирішувати суспільні питання і робити владі свої пропозиції. Зараз є сайти, на яких можна голосувати, люди просувають ці пропозиції. А просувати має людина, яка розуміє що, куди і як потрібно зробити. Ну, я не знаю, юрист не юрист, але людина, яка розуміє, куди потрібно піти і як натиснути.

Дніпро, чоловік, 27 років.

” Мені здається, що саме ідеї реформ беруться від того, що хоче суспільство, а потім їх повинен виконувати уряд, президент тощо.

Львів, жінка, 18 років.

” Я представник громадської організації, і я прекрасно розумію, що таке «громадянське суспільство». Це величезний сектор. І як правило, саме воно ініціює реформи. Це не одна людина, це величезна течія. Це громадські організації, благодійні фонди, соціальне підприємництво. Ми ближче до людей, і ми знаємо справжні потреби. Ми більш мобільні, ніж державні структури, які дуже консервативні... Тут повинна бути спільна робота.

Київ, жінка, 45 років.

У цілому ж, проаналізувавши відповіді учасників фокус-груп, можна побудувати таку суб'єктивну модель механізму реформування країни (див. Рисунок 2).

Під час фокус-групових дискусій респонденти також виділили основні бар'єри реалізації ефективних реформ. Зокрема, йшлося про такі актуальні фактори:

- корупція;
- небажання чиновників і політиків працювати на благо країни;
- менталітет населення, небажання щось змінювати, прагнення до стабільності;

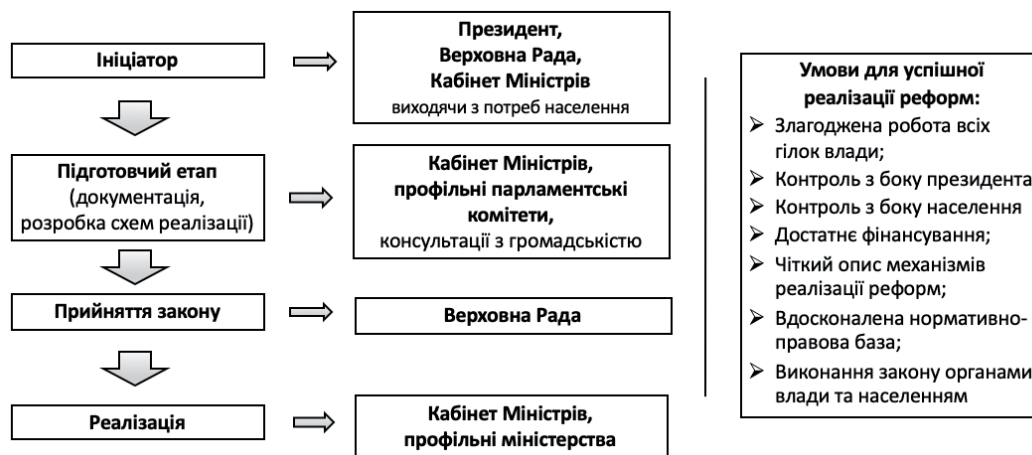
Таблиця 3

Розподіл відповідей респондентів на запитання «На вашу думку, чи впливають західні партнери та міжнародні організації на просування реформ в Україні?» залежно від регіону проживання та віку

100% у рядку		Так, позитивно впливають	Так, негативно впливають	Ні, не впливають	Важко відповісти
ВІК	18-29 років	43,5%	22,9%	14,5%	19,1%
	30-44 роки	33,1%	32,1%	17,6%	17,2%
	45-59 років	31,5%	33,6%	16,2%	18,7%
	60 років і більше	31,0%	35,4%	15,2%	18,4%
РЕГІОН	Північний	33,6%	32,2%	12,1%	22,0%
	Центральний	42,4%	23,9%	14,9%	18,8%
	Східний	21,0%	40,5%	19,3%	19,1%
	Західний	49,5%	18,0%	17,1%	15,4%
	Південний	15,8%	54,3%	14,1%	15,8%

Рисунок 2

Механізм реалізації реформ (на основі відповідей учасників фокус-груп)

- періодична зміна влади в країні, відторгнення кожною новою владою ідеї спадкоємності реформ (через що, на думку учасників фокус-груп, керівникам держави бракувало часу довести до кінця розпочаті реформи);
- некомпетентність виконавців, непрофесійно підготовлена документація, недосконалі механізми реформ;
- відсутність контролю за виконанням реформ та системи покарання за провальну політику;
- недостатнє фінансування;
- зовнішній вплив, вплив інших країн на внутрішню політику.

” Я вважаю, що корупція заважала. Тому що переслідувалися інтереси великого капіталу.
Дніпро, жінка, 55 років.

” Люди не готові терпіти, не готові поважати один одного і чомусь завжди на щось чекають, щоб хтось за них щось зробив. Вони не готові, не знаю, підтримувати порядок у власних душах, у власному будинку.
Дніпро, жінка, 30 років.

” Тому що ті, які стояли біля витоків цих реформ, свідомо не робили ці реформи так, щоб це було на благо своєї країни і на благо свого народу.

Чернігів, жінка, 68 років.

” Йде імітація реформ. Спочатку начебто йдуть реформи, так? Потім вони сходять нанівець. Потім знову змінюється уряд, змінюється Верховна Рада, і знову починаємо спочатку. Знову починаємо з реформ.

Київ, чоловік, 54 роки.

Слід підкреслити, що обговорюючи питання корупції, респонденти часто покладали відповідальність за розв'язання цієї проблеми на політиків та правоохоронні органи. Водночас вони не демонстрували готовності протидіяти цьому соціальному явищу, а також відзначали, що вважають прийнятним можливість за необхідності «вирішувати питання» за допомогою грошей та подарунків, користуватися «зв'язками».

3.4. РЕФОРМИ ТА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Половина українців (51,5%) на запитання, чи вважають вони можливим одночасне проведення реформ в країні та підвищення соціальних стандартів, відповіли позитивно («точно так» – 17,4%, «скоріше так» – 34,1%). При цьому близько третини опитаних (34,9%) не думають, що це можна робити («точно ні» – 13,1%, «скоріше ні» – 21,8%).

Вважають, що можна підвищувати соціальні стандарти разом з проведенням реформ, частіше за інших молоді люди у віці 18-29 років («точно так» – 19,7%, «скоріше так» – 37,1%), не вірять в такий розвиток подій люди старшого віку, тобто респонденти старше 60 років («точно ні» – 15,2%, «скоріше ні» – 23,7%).

Водночас більшість українців (61,2%) не готові терпіти матеріальні труднощі заради успіху реформ («точно ні» – 30,7%, «скоріше ні» – 30,5%). Майже третина громадян України (30,4%) заявили, що готові до тимчасових матеріальних труднощів заради успіху реформ («точно так» – 5,7%, «скоріше так» – 24,7%).

Не готові терпіти матеріальні труднощі українці старше 60 років («точно ні» – 35,4%, «скоріше ні» – 31,0%) та у віці 45-59 років («точно ні» – 31,1%, «скоріше ні» –

33,3%), готові терпіти – ті, кому виповнилося 18-29 років («точно так» – 8,1%, «скоріше так» – 33,6%).

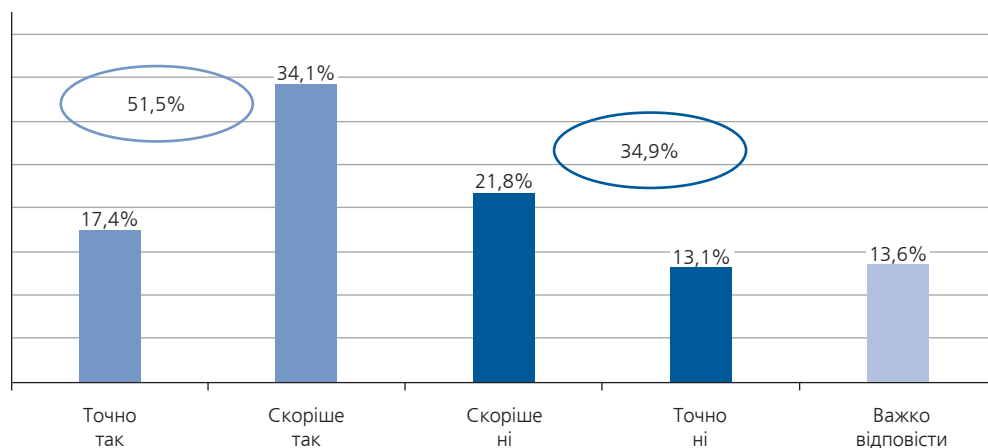
Відповіді на останні два запитання демонструють, що українці є прихильниками популістських рішень. Такий підхід до державної політики, так би мовити, збігається з риторикою теперішньої влади, яка декларує необхідність проведення швидких реформ та отримання відчутних результатів.

Такий підхід українців до реформ можна зрозуміти, якщо звернутися до фокус-груп. У цілому учасники дискусій демонстрували небажання виходити із зони власного комфорту та відчуття страху перед змінами і невідомістю. Говорячи про недопустимість тимчасового погіршення рівня життя населення заради успіху реформ, респонденти в більшості випадків апелювали до таких аргументів:

- відсутність позитивних кейсів реформування в минулому;
- низький рівень життя населення країни;
- соціальна несправедливість в українському суспільстві (відсутність середнього класу, великий розрив між матеріальним становищем більшості громадян і представників великого бізнесу, влади);
- високий рівень корупції в країні (особливо серед представників влади на всіх рівнях).

Діаграма 6

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви вважаєте, чи можливо одночасно проводити реформи в країні та підвищувати соціальні стандарти?»

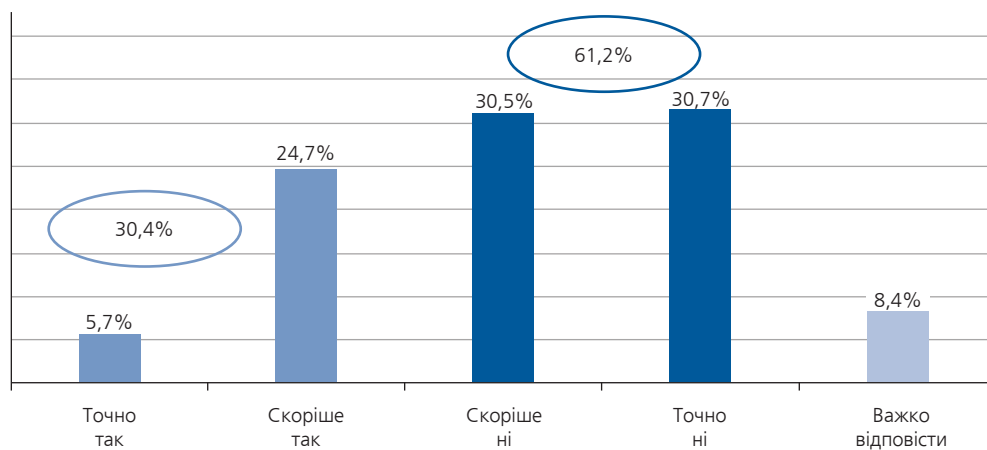
Таблиця 4

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви вважаєте, чи можливо одночасно проводити реформи в країні та підвищувати соціальні стандарти?» залежно від віку

	ВІК			
	18-29 років	30-44 років	45-59 років	60 років і більше
Точно так	19,7%	17,4%	16,7%	16,6%
Скоріше так	37,1%	35,6%	34,7%	30,6%
Скоріше ні	20,0%	20,7%	21,7%	23,7%
Точно ні	7,0%	13,9%	13,7%	15,2%
Важко відповісти	16,2%	12,5%	13,2%	13,9%

Діаграма 7

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи готові ви терпіти тимчасові матеріальні труднощі (підвищення тарифів, цін тощо) заради успіху реформ?»

Таблиця 5

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи готові ви терпіти тимчасові матеріальні труднощі (підвищення тарифів, цін тощо) заради успіху реформ?» залежно від віку

	ВІК			
	18-29 років	30-44 років	45-59 років	60 років і старше
Точно так	8,1%	6,1%	5,2%	4,3%
Скоріше так	33,6%	24,7%	23,0%	21,0%
Скоріше ні	28,1%	28,4%	33,3%	31,0%
Точно ні	20,0%	31,9%	31,1%	35,4%
Важко відповісти	10,1%	8,8%	7,5%	8,3%

” У нас 20 років грають в імітацію реформ. І під виглядом цієї імітації крадуть гроші та й все. Народ це все бачить і тому не дуже добре до цього ставиться.

Київ, чоловік, 41 рік.

” Ви знаєте, на сьогодні, дивлячись на ті всі реформи, що у нас проводилися, жодна реформа не пройшла без того, щоб наш рівень життя так опустився. Фактично нас постійно опускають... Тобто я, наприклад, за ті реформи, які б не погіршували і не опускали нашого життя.

Львів, жінка, 51 рік.

” Народ і так до ручки довели.

Одеса, чоловік, 46 років.

” Коли суспільство, певна кількість населення, вони терплять, а друга наживається, вони заробляють, тоді нема справедливості. Якщо всі – значить всі: лікарі, вчителі...

Львів, жінка, 39 років.

Схожі думки лунали, коли учасники фокус-груп, обґрунтовуючи власну позицію щодо неготовності терпіти матеріальні труднощі, зокрема, називали такі причини:

- бажання «жити гідно» вже сьогодні;
- фіктивні реформи в минулому, відсутність позитивних змін за роки незалежності країни;
- високий рівень корупції, який виключає позитивне реформування;
- соціальна несправедливість: необхідність «терпіти» всім, за винятком представників великого бізнесу і влади.

” Не хочеться опускатися... Я хочу жити зараз, я не хочу потім.

Дніпро, жінка, 42 роки.

” Дивіться, останнім часом скільки нам усього обіцяли, всяких реформ, так? Що зробили? Нічого. Тільки гірше. Перед тим як щось у людини попросити щось зробити, треба їй хоч якусь цукерку дати, щоб вона повірила у це. Розумієте? Зараз вже люди доведені до того, що кожен сам собі... Так ось покажіть мені хоч трохи світло в кінці тунелю, що ось там буде добре, тоді я буду за.

Дніпро, чоловік, 61 рік.

” Он дівчата говорили про те, що поляки десять років, ну, умовно, терпіли. Я вже терплю з 91-го року... Я не бачу ніяких конструктивних змін.

Львів, жінка, 51 рік.

Частина учасників фокус-груп допускає можливість тимчасового погіршення рівня життя своєї сім'ї та суспільства в цілому. За їхніми словами, погіршення добробуту населення є невід'ємною складовою початкових етапів реформування, і суспільство в цьому сенсі не має вибору. Респонденти також говорили, наприклад, про аналогічний досвід європейських країн, які після того, як їм довелося на деякий час «затягнути пояси», змогли вирватися вперед у соціально-економічному розвитку.

” Я вважаю, що прийнятно... Маю на увазі якийсь перехідний період, і досить складний. Але заради змін на краще, вважаю, що тимчасово можна потерпіти.

Київ, жінка, 35 років.

” Історично така ситуація складалася в усіх розвинутих країнах... Люди голодували, буквально. У тій же Великій Британії 200 років тому або в Німеччині.

Київ, чоловік, 20 років.

” В тренажерну залу підеш, у тебе потім два тижні тіло дуже сильно болить. А потім є результат. Ну, в тому плані, що завжди заради якихось перспектив йдеш на якісь вкладення... Будь-який бізнес починається з вкладень.

Дніпро, жінка, 30 років.

” Мені здається, держава – як та жінка. Вона повинна потерпіти оті дев'ять місяців під час вагітності... для того щоб потім народилася її, напевно, найближча людина в світі. Можливо, дорожча за батьків, чоловіка... Оце те саме. Повинна потерпіти держава, народ для того, щоб був результат, але, дійсно, головне, щоб був результат.

Львов, чоловік, 33 роки.

” А у нас є вибір? Мені здається, що у нас немає вибору. Доводиться терпіти.

Дніпро, жінка, 42 роки.

Одночасно серед респондентів лунала думка, що вони готові терпіти певні матеріальні труднощі (переважно від декількох місяців до року), якщо зміни в країні призведуть до покращення життя населення в майбутньому. При цьому вони говорили про певні умови для цього, зокрема такі:

- реформи повинні мати чітку направленість;
- повинна бути послідовність в реформуванні;
- влада повинна детально звітувати на кожному етапі реалізації реформ;
- в країні, що реформується, необхідно запроваджувати пропорційне оподаткування в залежності від матеріального становища людини (наприклад, на дохід в 1 тис. грн – 1%, на 100 тис. грн – 10%).

” Я думаю, що все залежить від того, як йтимуть справи... Чекати можна і довго, якщо буде видно результати. Хоч би маленькими кроками, але буде видно, що відбулися одні зміни, другі, нехай невеликі, але вони є. Тоді можна чекати... Головне – бачити напрямок, тоді люди чекатимуть. Коли немає напрямку, тоді у людей немає й терпіння.

Дніпро, чоловік, 27 років.

” Потрібно терпіти, але щоб не дуже довго, щоб не затягувалося це терпіння.

Львів, чоловік, 47 років.

” Тому що, дійсно, якщо бачиш, що буде якийсь результат, якщо тобі там чітко, нормально пояснюють для чого терпіти, то можна терпіти, а так просто виходить знуцання над людьми.

Львів, чоловік, 35 років.

” Погоджуюся потерпіти, але на рівних з багатими. Якщо ми віддаємо тисячу, вони тоді повинні віддавати мільйони. Колись якась країна запропонувала мільярдам віддати кожному по мільйону, щоб підняти країну. То чому ми повинні, а вони не хочуть.

Чернігів, жінка, 44 роки.

Цікаво, що серед учасників фокус-груп також лунали думки, що під час реформування країни недопустимі такі обмеження, як:

- скорочення доходів населення, притому що чиновникам встановлюються заробітні плати на рівні сотень тисяч гривень;
- збільшення тарифів на комунальні послуги;
- погіршення матеріального становища найбільш вразливих верств населення.

” Напевно, в такий час потрібно затягувати паски всім, і дуже неприємно, коли зараз приходить новий уряд, призначають молодих людей туди і призначають їм такі заробітні плати, які, якщо зібрати цей весь уряд, то за їхню заробітну плату Чернігів не один можна утримувати... У мене не вкладається в голову, чому у них має бути 100 тисяч, 200 тисяч зарплата.

Чернігів, чоловік, 61 рік.

” Я кажу, що за будь-яких реформ не повинно ставати гіршим становище соціально незахищених верств населення, в тому числі інвалідів.

Одеса, чоловік, 52 роки.

3.5. ОЦІНКА УКРАЇНЦЯМИ РЕФОРМ, ПРОВЕДЕНИХ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Кожен п'ятий українець (19,3%) вважає, що найбільш ефективні реформи були запроваджені за часів президентства Петра Порошенка. Мають думку, що найбільш

ефективні реформи були започатковані за часів Леоніда Кучми – 13,0%; Віктора Януковича – 9,6%; Віктора Ющенка – 4,3%; Леоніда Кравчука (2,9%). При цьому близько третини громадян (32,0%) вважають, що за жодного президента в Україні не було запроваджено ефективних реформ, а 18,9% обрали відповідь «важко відповісти» на це запитання.

Якщо подивитися на розподіл відповідей у залежності від регіону проживання респондентів, можна помітити, що найбільший відсоток тих, хто вважає, що найбільш активно реформи впроваджувалися за часів Петра Порошенка, мешкає на Заході (35,8%) та в Центрі (23,9%) України. Одночасно на Сході та Півдні країни вважають, що найкращими з погляду просування реформ були часи президентства Леоніда Кучми (22,6% та 19,7% відповідно).

У фокус-групах найбільш сприятливий період для розвитку України більшість учасників дискусій оцінювали виключно в контексті власного фінансового благополуччя. І в цьому випадку найчастіше вони виділяли період з 2010 до 2014 року, коли при владі перебував Віктор Янукович і Партія регіонів. Також досить часто в позитивному контексті згадувався час, який припав на другу каденцію Леоніда Кучми.

Майже в усіх містах лунали думки, що період, коли на чолі держави знаходився Віктор Янукович, характеризувався такими особливостями:

- стабільністю;
- розвитком промисловості;
- відсутністю різких стрибків цін на різні групи товарів;
- високими заробітними платами;
- підвищенням розміру пенсій та соціальних виплат;
- зростанням народжуваності.

У свою чергу, часи каденції Леоніда Кучми, на думку респондентів, були пов'язані з такими характеристиками:

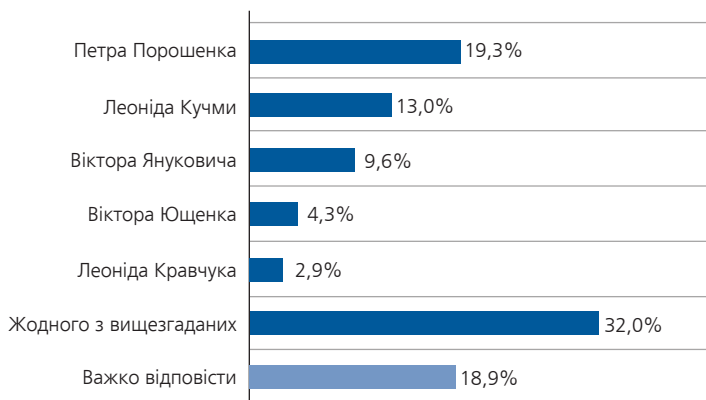
- стабільний політичний курс в країні;
- розвиток промисловості;
- початок розвитку приватного підприємництва.

Проте деяким учасникам дискусій у контексті питання змін в країні також запам'яталися роки, коли при владі знаходився Петро Порошенко. Вони називали їх найбільш результативними у сенсі проведення реформ:

- було розпочато проведення системних реформ в різних сферах;

Діаграма 8

Розподіл відповідей респондентів на запитання «На вашу думку, за часів якого з попередніх президентів були запроваджені найбільш ефективні реформи?»

Таблиця 6

Розподіл відповідей респондентів на запитання «На вашу думку, за часів якого з попередніх президентів були запроваджені найбільш ефективні реформи?» залежно від регіону

	РЕГІОН				
	Північний	Центральний	Східний	Західний	Південний
Леоніда Кравчука	2,1%	3,6%	4,6%	2,0%	1,3%
Леоніда Кучми	14,0%	5,4%	22,6%	3,9%	19,7%
Віктора Ющенка	4,5%	5,4%	3,8%	4,4%	3,0%
Віктора Януковича	5,7%	10,1%	17,2%	2,9%	14,1%
Петра Порошенка	13,5%	23,9%	10,3%	35,8%	5,6%
Жодного з вищезгаданих	39,1%	36,6%	24,3%	31,7%	31,6%
Важко відповісти	21,1%	14,9%	17,2%	19,3%	24,8%

- було закріплено європейський вектор спрямованості зовнішньої політики України;
- Україна отримала Томос.

Зупинимось докладніше на реформах, які були запущені попередньою владою (за часів президентства Петра Порошенка та прем'єрства Арсенія Яценюка й Володимира Гройсмана).

Коли мова йде про розпочаті після Революції гідності реформи, українці в першу чергу згадують про медичну реформу (82,9%). Однак лише кожен шостий опитаний (15,3%) відчув на собі позитивні результати цієї реформи, а кожен другий (52,3%) – негативні. Позитивні результати відчували насамперед у Центрі України (22,1%), негативні на Сході (69,4%) та Півдні (65,4%).

Більшість громадян України (72,2%) також знають про реформу поліції, при цьому 20,6% відзначають її позитивні результати, а 33,9% – негативні. Найбільше людей, які позитивно оцінюють цю реформу, мешкає на Заході (28,3%) та в Центрі країни (25,4%). Негативні оцінки реформа отримала переважно серед мешканців Півдня (55,6%) та Сходу (48,8%).

Знають про реформу децентралізації та місцевого самоврядування 61,8% українців, 32,6% вже відчули на собі позитивні результати, і лише 12,9% – негативні. Найбільше відчули позитивний ефект від децентралізації у Центральному регіоні країни (42%) та у Західному (40,4%), негативний – у Південному (20,1%).

Також відзначимо, що кожен другий громадянин України знає про антикорупційну (53,6%), пенсійну (48,3%) реформи та реформу у секторі безпеки та оборони (48,1%). Результати, які респонденти вже відчули від перших двох реформ, є переважно негативними: антикорупційна реформа – 35,7%, пенсійна – 27,7%. Разом з тим реформу оборонного сектору кожен четвертий опитаний (25,3%) оцінює позитивно.

Більше третини українців знають про судову (38,3%) та освітню (38,2%) реформи. На думку опитаних, відчуті результати судової реформи є скоріше негативними (22,7%). Щодо освітньої реформи, зокрема створення Нової української школи, відповіді респондентів поділились майже порівну: про позитивні результати заявили 12,3%, про негативні – 15,7%.

Таблиця 7

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи знаєте ви, які саме реформи були розпочаті за часів президентства Петра Порошенка?» та «Чи відчули ви особисто на собі позитивні/негативні результати цих реформ? Якщо так, то яких саме?» (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

	Знаєте	Позитивні результати	Негативні результати
Реформа у секторі безпеки та оборони	48,1%	25,3%	12,0%
Децентралізація та реформа місцевого самоврядування	61,8%	32,6%	12,9%
Антикорупційна реформа, створення антикорупційних органів	53,6%	6,3%	35,7%
Реформа поліції	72,2%	20,6%	33,9%
Податкова реформа	22,6%	3,0%	12,6%
Реформа системи пенсійного забезпечення, реформа системи соціального захисту	48,3%	8,8%	27,7%
Реформа виборчого законодавства	11,2%	3,2%	4,2%
Медична реформа	82,9%	15,3%	52,3%
Реформа освіти, створення Нової української школи	38,2%	12,3%	15,7%
Судова реформа	38,3%	3,7%	22,7%
Реформа прокуратури	17,4%	1,9%	9,6%
Реформа державного управління	11,7%	2,7%	5,2%
Люстрація чиновників	35,4%	6,9%	17,9%
Реформа державних закупівель (ProZorro)	21,5%	7,7%	6,7%
Дерегуляція та розвиток бізнесу	9,2%	2,2%	4,1%
Реформа банківського та фінансового сектору	10,4%	2,3%	4,7%
Енергетична реформа	19,3%	4,1%	10,0%
Реформа житлово-комунального господарства (у тому числі створення ОСББ)	35,8%	15,1%	11,3%
Розвиток електронного урядування	11,0%	3,9%	4,4%
Інше	1,1%	0,8%	0,4%
Важко відповісти	6,4%	35,1%	19,2%

3.6. РЕФОРМИ КОМАНДИ ПРЕЗИДЕНТА ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНЬСЬКОГО

В цілому українці досить оптимістично оцінюють перспективи реформування України за президентства Володимира Зеленського. Так, згідно з висловлюваннями учасників фокус-груп у різних регіонах України, позитивні очікування щодо роботи команди президента в напрямку реформ пов'язані з такими факторами:

- демонстрація Володимиром Зеленським та його командою активних намірів реалізовувати зміни в країні;
- здатність президента йти на непопулярні кроки, які можуть негативно позначитися на його рейтингу;
- позитивні людські якості Володимира Зеленського;
- позитивні приклади вже зроблених справ (наприклад, звільнення полонених українців у рамках обміну утримуваними особами між Україною та Росією як показник ефективності роботи президента, зняття депутатської недоторканності);
- «нові обличчя» у команді Володимира Зеленського, які є некорумпованими.

” Я вважаю, що це амбітна людина в принципі, Зеленський, він в дійсності, якщо міг насміхатися над тією владою, напевно, що він і розумів, чому так відбувається. Я думаю, що він не буде повторювати якихось помилок, якщо йому не будуть заважати, то, напевно, у нас будуть відбуватися позитивні зміни.

Львів, жінка, 51 рік.

” Вони почали з проблем, як мені здається. Дивіться, він відразу поїхав зі своєю командою в тур Україною, тобто Харків, Одеса, Ужгород. Я дивилася всі ці ефіри, як вони знаходять проблеми. Корупція, хто робив, що. Вони відразу передають до СБУ справи на цих людей. Для того щоб відразу почати прибирати цих людей.

Дніпро, жінка, 35 років.

” Ось нещодавно звільнили наших полонених з Росії. Він напряму зателефонував президенту Росії.

Дніпро, жінка, 42 роки.

” Почнемо з того, що він з перших днів почав показувати, що він щось намагається зробити і як-нік він вже за тих два-три... Скільки? Півроку він, за ті півроку є якісь речі, які люди обіцяли роками і він це зробив. То великий плюс! Навіть та сама недоторканність депутатів.

Львів, жінка, 39 років.

Негативні очікування респондентів щодо можливості реалізувати ефективні реформи Володимиром Зеленським та його командою здебільшого були пов'язані з наступними факторами:

- несаможиттєвість Володимира Зеленського, його залежність від Ігоря Коломойського;
- недостатня жорсткість в діях президента;
- невиконання обіцянок, відсутність позитивних прикладів в діях Володимира Зеленського;
- бар'єри, які створює попередня влада;
- присутність у Верховній Раді старих обличчя“;
- непередбачувана поведінка членів команди президента;

” Не знаю, якось вже більше ста днів керування нового президента, але ніде позитивно нічого не зрушилося.

Чернігів, жінка, 53 роки.

” Розумієте, тут питання в тому, що він не самостійний у своїх рішеннях. Над ним тяжіє з одного боку Коломойський, з іншого - фонд Сороса. Ось, якби він це все розігнав і прийшов до влади сам, за свої гроші, які він заробив в «Кварталі», то це був би незалежний президент.

Дніпро, чоловік, 61 рік.

” ... Він обіцяв припинити війну – не припинив... За два дні все робиться.

Дніпро, чоловік, 61 рік.

” Нова влада недостатньо жорстко діє, не як стара.

Одеса, чоловік, 52 роки.

” Найголовніше, потрібно, щоб зайшли до парламенту молоді люди. Тому що у всіх старих чиновників компромат один на одного, у них свої бізнеси. Там така павутина. Нічого не зміниться, поки цих людей всіх повністю не приберуть з їхніх місць.

Дніпро, жінка, 35 років.

У цілому ж, учасники фокус-груп здебільшого висловлювалися за те, щоб нова команда продовжувала реалізовувати усі ті реформи, які були розпочаті за попередньої влади. За їхніми словами, це пов'язано з тим, що держава вже витратила значні фінансові ресурси на початковий етап реформ.

У той же час до першочергових реформ були віднесені такі:

- реформа правоохоронних органів
- антикорупційна реформа
- судова реформа
- медична реформа
- пенсійна реформа

Під час дискусій респонденти також підкреслювали, що окрім впровадження галузевих реформ, в Україні необхідно переформувати роботу державного апарату. При цьому висловлювалася ідея про необхідність зламати олігархічну «систему», яка створювалася з моменту проголошення незалежності України. Також були виділені кілька сфер, які потребують реформування, однак, на думку учасників фокус-груп, ігноруються владою, а саме екологія, культура і спорт.

” Просто потрібно допрацьовувати це все. Ми вже витратили на це гроші. Ми вже в дорозі .... Це наша основна проблема. Кожна влада подає ініціативи, закони, які розраховані на 10, 15, 20 років. Але влада лише п'ять (років) ... Вони робили там п'ять років щось, щось типу почали. А після них хоч потоп.

Одеса, жінка, 26 років.

” Я вважаю, що (потрібно) все змінювати і кардинальним чином. Насамперед антикорупційну програму ... Ця програма антикорупційна спричинить за собою зміни у всіх інших програмах. Я так вважаю. Пенсійну - міняти докорінно, пенсійний вік знизити.

Київ, жінка, 53 роки.

” Перше – напевно, судова і правоохоронна. Якщо вони будуть нормальні, відповідальність, якщо там будуть нормальні умови, вони би боялися... Вони б тоді бралися за медичну реформу, вони би слідували, щоб там було все добре. Тоді піде освітня. Ниточка за ниточку і воно буде тягнутися. Судова і правоохоронна.

Львів, жінка, 39 років.

Найбільш відомою реформою серед запланованих командою президента Володимира Зеленського є земельна реформа: про неї чула переважна більшість громадян України (82,2%). Серед опитаних 32,7% вважають її потрібною, а 38,2% висловили думку, що ця реформа не на часі.

Майже кожен другий українець (46,8%) чув про те, що нова влада буде реалізовувати медичну реформу. 46,0% висловили думку, що саме на цій реформі їй слід зосередитися.

Більше третини громадян України (38,2%) чули про антикорупційну реформу, те, що саме на ній слід зосередитися новій владі – вважають 38,1% опитаних.

Також українці чули про плани влади займатися децентралізацією та реформою місцевого самоврядування (25,1%), а також судовою реформою (20,8%). При цьому вважають, що керівництву держави слід зосередитися на судовій реформі 23,9% опитаних, на реформі місцевого самоврядування – 22,2%.

Таблиця 8

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Про які заплановані президентом В.Зеленським та його командою реформи ви чули?», «На вашу думку, на яких реформах слід зосередитися новій владі в першу чергу» та «Які реформи ви вважаєте непотрібними або не на часі?» (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

	Заплановані	Слід зосередитися	Непотрібні
Земельна реформа	82,2%	32,7%	38,2%
Реформа у секторі безпеки та оборони	18,7%	22,0%	1,6%
Децентралізація та реформа місцевого самоврядування	25,1%	22,2%	4,5%
Антикорупційна реформа, створення антикорупційних органів	38,2%	38,1%	2,6%
Реформа поліції	19,6%	17,1%	5,3%
Податкова реформа	18,2%	14,8%	3,4%
Реформа системи пенсійного забезпечення, реформа системи соціального захисту	31,2%	34,7%	2,5%
Реформа виборчого законодавства	11,6%	7,1%	4,2%
Медична реформа	46,8%	46,0%	3,8%
Реформа банківського та фінансового сектору	12,1%	9,3%	6,7%
Реформа управління державною власністю (приватизація держпідприємств)	18,8%	8,4%	9,6%
Судова реформа	20,8%	23,9%	2,8%
Реформа прокуратури	12,4%	13,3%	2,8%
Конституційна реформа	14,8%	8,9%	6,1%
Реформа державного управління	8,9%	7,2%	2,1%
Люстрація чиновників	16,2%	15,5%	3,8%
Реформа державних закупівель (ProZorro)	8,4%	6,9%	1,7%
Дерегуляція та розвиток бізнесу	10,0%	9,9%	2,8%
Енергетична реформа	20,7%	24,9%	2,0%
Реформа житлово-комунального господарства (у т.ч. створення ОСББ)	16,0%	15,1%	3,2%
Розвиток електронного урядування	19,6%	11,9%	7,4%
Інше	0,4%	0,7%	0,3%
Важко відповісти	11,7%	17,2%	41,8%

Українці очікують на реальні результати реформ протягом року – про це заявили 36,0% опитаних. Кожен четвертий (24,8%) вважає, що президент та його команда мають продемонструвати реальні результати реформ протягом 2-3 років, кожен шостий (12,3%) – протягом 4-5 років, а кожен десятий громадянин України (10,0%) розраховує на результати реформ протягом півріччя.

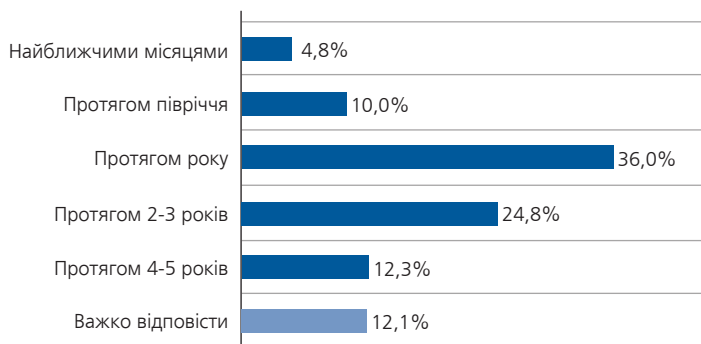
Більшість українців (60,2%) вважають, що завадити новій владі реалізувати реформи може корупція. Близько чверті опитаних висловили думку, що це може бути непрофесіоналізм керівництва держави, відсутність досвіду (25,8%) та протидія олігархів (24,7%). Також серед причин, які можуть завадити

новій владі реалізувати реформи: відсутність політичної волі (22,7%), збройний конфлікт на Донбасі (22,1%), втручання Росії у внутрішню політику України (17,3%), розбіжності в середині команди Володимира Зеленського (16,8%), нестача грошей у державному бюджеті (11,3%), опозиція та політичні опоненти (10,2%).

При цьому більшість українців (67,8%) не вірять в те, що за п'ять років президентства Володимира Зеленського в Україні буде подолано корупцію (“«точно ні» – 37,7%, «скоріше ні» – 30,1%). Натомість 21,2% вважають, що теперішній голова держави зможе упоратися з цим завданням («точно так» – 3,9%, «скоріше так» – 17,3%).

Діаграма 9

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Коли, на вашу думку, президент В.Зеленський та його команда мають продемонструвати реальні результати реформ?»

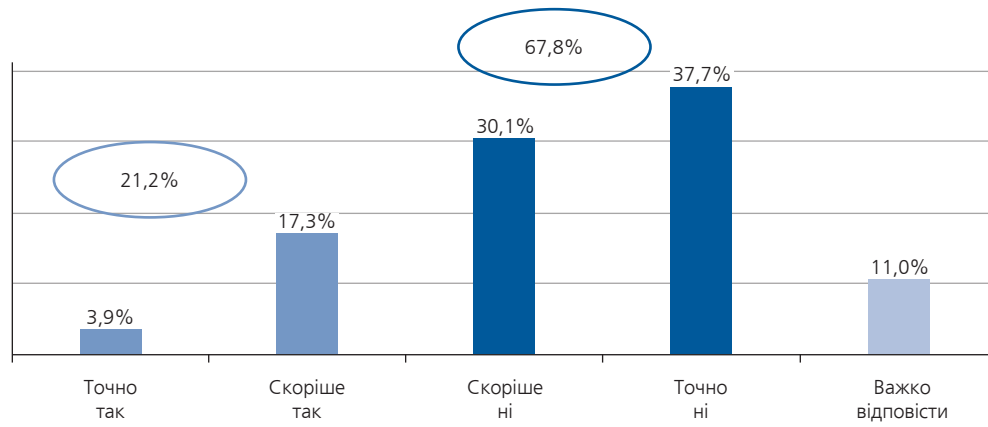
Діаграма 10

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Що може завадити новій владі реалізувати реформи?» (респонденти могли вказати не більше трьох варіантів відповіді)

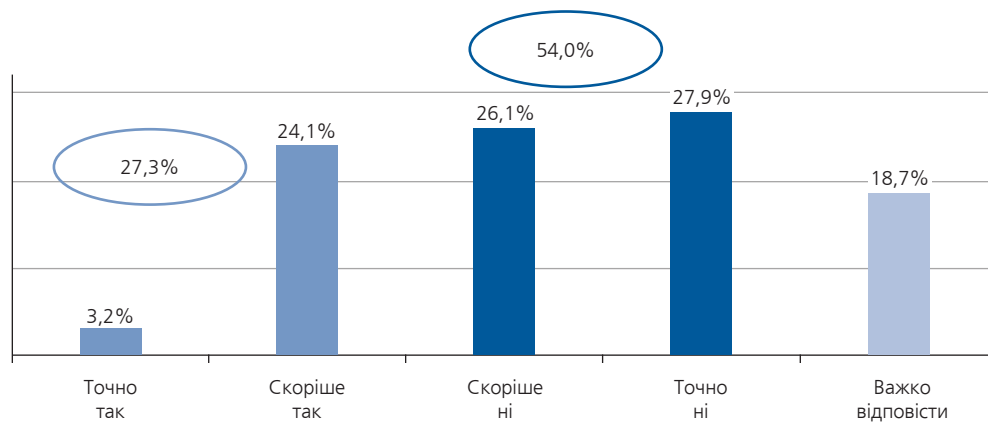
Діаграма 11

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вірите ви, що за п'ять років президентства Володимира Зеленського в Україні буде подолано корупцію?»

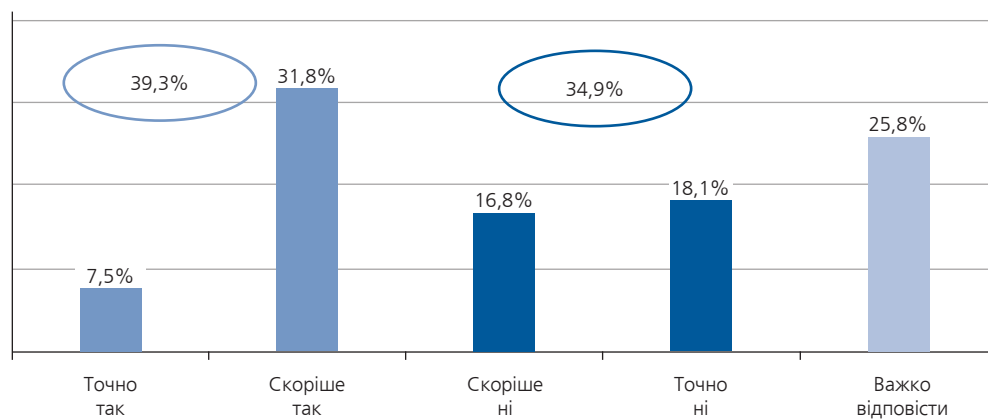
Діаграма 12

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вірите ви, що за п'ять років президентства Володимира Зеленського економіка країни зросте на 40%?»

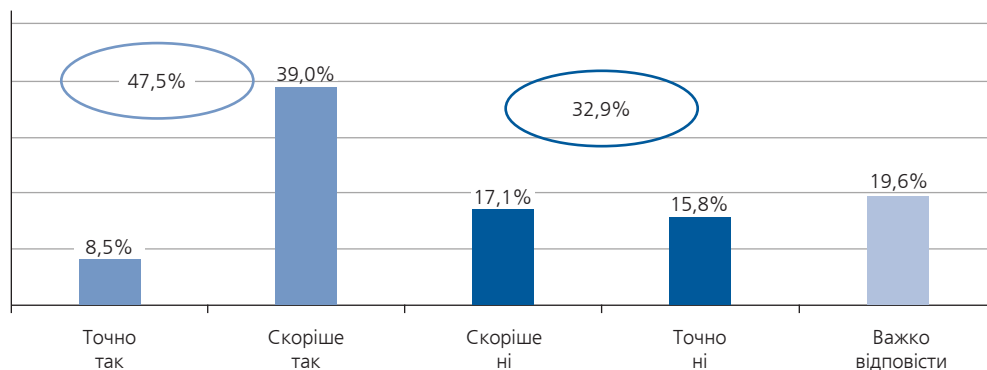
Діаграма 13

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вірите ви, що за п'ять років президентства Володимира Зеленського буде вирішено конфлікт на Донбасі?»

Діаграма 14

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вірите ви, що за п'ять років президентства Володимира Зеленського 90% державних послуг будуть надаватися в електронному вигляді?»

Також більше половини українців (54,0%) не вірять в те, що за каденції Володимира Зеленського відбудеться зростання економіки на 40% («точно ні» – 27,9%, «скоріше ні» – 26,1%). Кожен четвертий (27,3%) налаштований більш оптимістично та вірить в те, що ВВП країни зросте майже вдвічі найближчими роками («точно так» – 3,2%, «скоріше так» – 24,1%).

Нагадаємо, що про таку амбітну мету заявив прем'єр-міністр Олексій Гончарук після того, як був сформований його уряд.

Водночас більше третини громадян України (39,3%) вірять в те, що за п'ять років президентства Зеленського буде вирішено конфлікт на Донбасі («точно так» – 7,5%, «скоріше так» – 31,8%). Трохи менше людей (34,9%) висловили протилежну думку («точно ні» – 18,1%, «скоріше ні» – 16,8%).

Також майже половина українців (47,5%) вірять в те, що 90% державних послуг будуть надаватися в електронному вигляді («точно так» – 8,5%, «скоріше так» – 39,0%). Натомість третина людей (32,9%) не вірять в повну реалізацію цих планів нової влади («точно ні» – 15,8%, «скоріше ні» – 17,1%).

3.7. СТАВЛЕННЯ ГРОМАДЯН ДО КЛЮЧОВИХ ГАЛУЗЕВИХ РЕФОРМ

Ми поставили українцям низку запитань про ключові галузеві реформи: медичну, пенсійну реформи, реформу ринку праці, децентралізацію, земельну реформу, реформу поліції тощо.

3.7.1. Медична реформа

Нагадаємо, що згідно з результатами дослідження, серед реформ, які були розпочаті ще за попередньої влади, українці перш за все знають про медичну реформу (82,3%). Водночас половина респондентів (52,3%) відзначила, що відчула на собі негативні результати цієї реформи (див. таблицю 7). Трохи менше половини

опитаних (46,0%) вважають, що команді Зеленського слід зосередитися саме на цій реформі поміж інших (див. таблицю 8).

Водночас більшість респондентів (54,9%) вважають за необхідне, щоб нова влада продовжувала реалізовувати медичну реформу, розпочату попередньою владою. З них 14,7% підтримують ідею повного продовження курсу реформування медичної галузі попередньої влади. Ще 40,2% вважають, що команді Володимира Зеленського слід продовжувати реформувати медичну галузь з певним коригуванням. Проте 30,0% українців зазначили, що нова влада повинна розпочати впроваджувати повністю нову реформу. А 6,7% респондентів, відповідаючи на поставлене запитання, заявили, що медична реформа зараз зовсім не на часі.

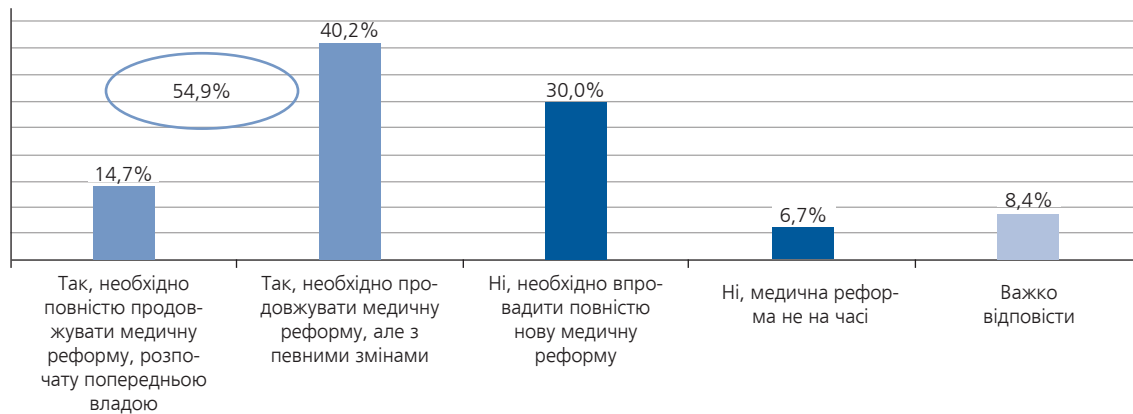
Розподіл відповідей респондентів у залежності від регіону проживання показує, що на всій території України респонденти визнають необхідність впровадження реформ в медицині. Однак ідею продовження змін у тому вигляді, в якому вони були заплановані та почали реалізовуватися за попередньої влади, підтримали здебільшого мешканці Центрального (22,5%) та Західного (20,4%) регіонів. За продовження реформи медичної галузі зі змінами частіше за інших виступали на Заході (48,8%) та Півночі (43,1%). Водночас на Сході приблизно в два рази частіше, ніж в інших регіонах, вважають, що необхідно впроваджувати повністю нову медичну реформу: 42,8% обрали цю альтернативу.

Однією з найбільш помітних для пересічного громадянина впроваджених змін в охороні здоров'я за останні роки стало підписання декларацій пацієнтів з сімейними лікарями, терапевтами та педіатрами. Серед опитаних респондентів більшість (82,1%) вже встигла підписати декларації з лікарями, не зробили цього лише 16,0% опитаних.

При цьому більшість українців (53,7%) позитивно ставляться до системи підписання декларацій пацієнтів з лікарями первинної ланки, ще 30,6% – негативно. Крім того, 15,7% не змогли визначитися зі своєю позицією.

Діаграма 15

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вважаєте ви за необхідне, щоб нова влада продовжувала реалізовувати медичну реформу, розпочату попередньою владою?»

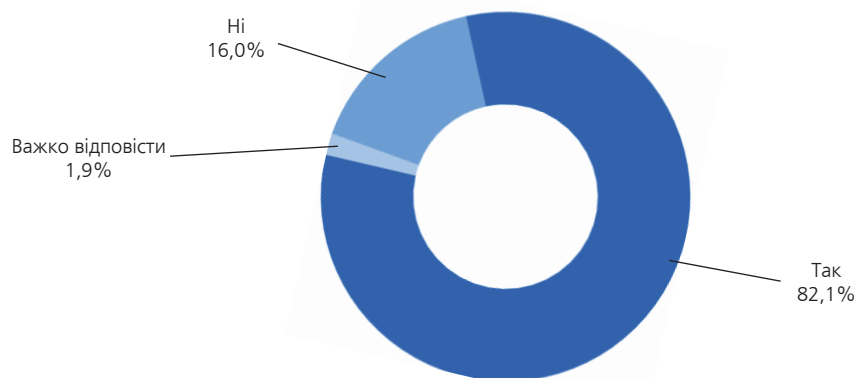
Таблиця 9

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вважаєте ви за необхідне, щоб нова влада продовжувала реалізовувати медичну реформу, розпочату попередньою владою?» залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північний	Центральний	Східний	Західний	Південний
Так, необхідно повністю продовжувати медичну реформу, розпочату попередньою владою	12,8%	22,5%	8,6%	20,4%	9,0%
Так, необхідно продовжувати медичну реформу, але з певними змінами	43,1%	39,5%	33,5%	48,8%	30,3%
Ні, необхідно впровадити повністю нову медичну реформу	24,4%	25,7%	42,8%	16,3%	47,9%
Ні, медична реформа не на часі	10,0%	5,8%	7,6%	5,1%	3,4%
Важко відповісти	9,7%	6,5%	7,5%	9,4%	9,4%

Діаграма 16

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи підписали ви декларацію з сімейним лікарем/терапевтом?»

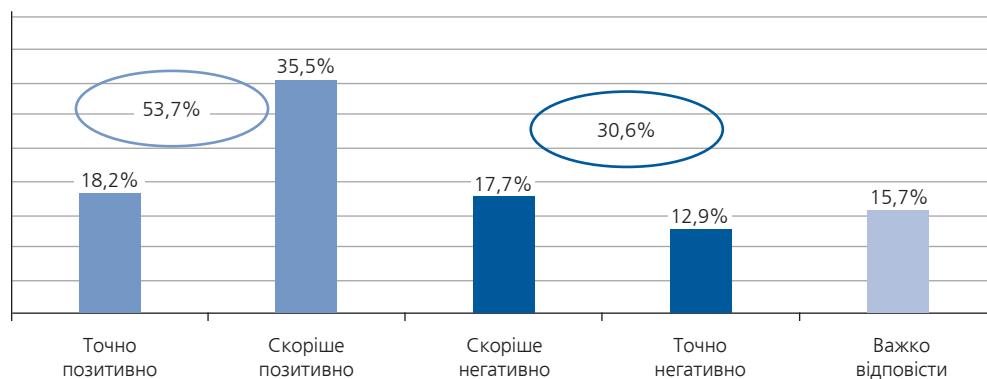
Також більшість респондентів (63,3%) підтримують ідею президента та його команди щодо запуску державної страхової медицини в Україні («точно так» – 29,8%, «скоріше так» – 33,5%). Виступають проти такої ідеї 15,7% («точно ні» – 6,0%, «скоріше ні» – 9,7%). Не змогли визначитися зі своєю позицією 21,0% опитаних.

Якщо звернутися до фокус-групових досліджень, то можна відзначити, що респондентами досить позитив-

но сприймається концепція реформи медицини, але вони неодноразово підкреслювали, що на практиці вона виявилася не такою ефективною. Серед досягнень попередньої влади у галузі медицини називалися, зокрема, такі: можливість самостійно обирати сімейного лікаря або терапевта та підписувати з ним декларацію, комп'ютеризація медичних закладів, запуск сервісу запису до лікарів (електронна черга), постачання безкоштовних ліків окремим категоріям пацієнтів.

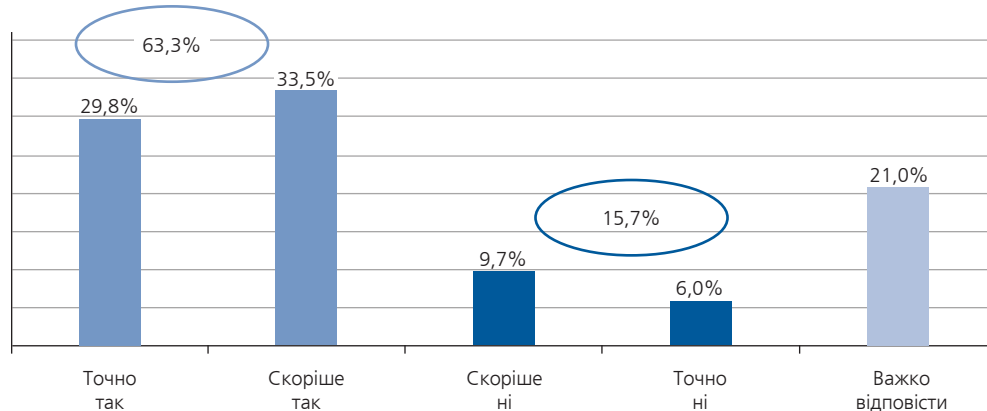
Діаграма 17

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви ставитеся до системи підписання декларацій пацієнтів з лікарями первинної ланки (сімейним лікарем, терапевтом, педіатром)?»

Діаграма 18

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Скажіть, будь ласка, чи підтримуєте ви ідею команди Володимира Зеленського щодо запуску державної страхової медицини в Україні?»

Однак було неодноразово відзначено, що пацієнти, лікарі та чиновники на місцях і досі не готові сприйняти всі новації в цій сфері. Декілька людей, згадуючи цю реформу у негативному контексті, говорили про колишню очільницю Міністерства охорони здоров'я України Уляну Супрун.

Утім, учасники фокус-груп, як і респонденти масового дослідження, вважають, що медицина повинна стати однією з головних реформ для нової влади. Крім того, вони згадували, що медична реформа ще не була завершена. Водночас під час дискусій неодноразово підкреслювалося, що люди так і не почули бачення команди Володимира Зеленського щодо механізмів продовження цієї реформи. Також подекуди лунали думки про важливість запровадження в Україні страхової медицини.

” Медична реформа ще не закінчена. Якщо її доведуть до кінця, то буде відмінно. А ще доступне всім медичне страхування, і взагалі прекрасно буде.

Київ, жінка, 35 років.

” Ця реформа, як на мене, є взагалі передчасною. Тобто ніхто не був готовий до неї. Ні матеріально,

ні морально, ніяк. Її просто нам фактично нав'язали. Тобто (мова йде про) свідомість людей на сьогодні, навіть я не готова до того, що відбувається.

Львів, жінка, 51 рік.

” Медична реформа не зайшла на місцях. Тому що дуже багато підводних каменів. У плані, що вони створили, а ґрунту немає ніякого. Механізм та ідея хороші. А люди наші не готові до цього, не готові до самонавчання.

Дніпро, жінка, 30 років.

” ...Вони ж почали виділяти гроші на ліки. Я чому знаю, у мене батьки хворіють, і ось їм серцево-судинні препарати видаються якісь, рецепти виписуються.

Дніпро, жінка, 35 років.

” З медичною реформою стикався, тільки коли заповнював ось ці декларації.

Київ, чоловік, 20 років.

” Супрун – це, розумієте, чорна сторінка, яка на завжди буде вписана в історію нашої України. Це просто кошмар!

Чернігів, жінка, 68 років.

3.7.2. Реформа місцевого самоврядування та децентралізація

Більшість українців (68,3%) вважають за необхідне, щоб нова влада продовжувала реалізовувати реформу місцевого самоврядування та децентралізації, розпочату попередньою владою. З них 28,7% виступають за повне продовження тієї реформи, яка вже реалізується. Одночасно 39,6% опитаних висловили думку про те, що реформу децентралізації необхідно продовжувати з певними змінами.

Разом з тим 8,7% респондентів відповіли, що влада повинна впровадити повністю нову реформу децентралізації. Ще 5,8% зазначили, що ця реформа не на часі.

Якщо подивитися на розподіл відповідей респондентів на це запитання у залежності від регіону проживання, то можемо зазначити, що представники всіх регіонів вважають, що нова влада повинна реалізовувати реформу місцевого самоврядування та децентралізацію. Найбільшою відмінністю є те, що на Сході України трохи рідше (20,8%) підтримують думку про необхідність продовження реформи попередньої влади повною

мірою. Для порівняння: на Заході цю альтернативу підтримало 33,6%.

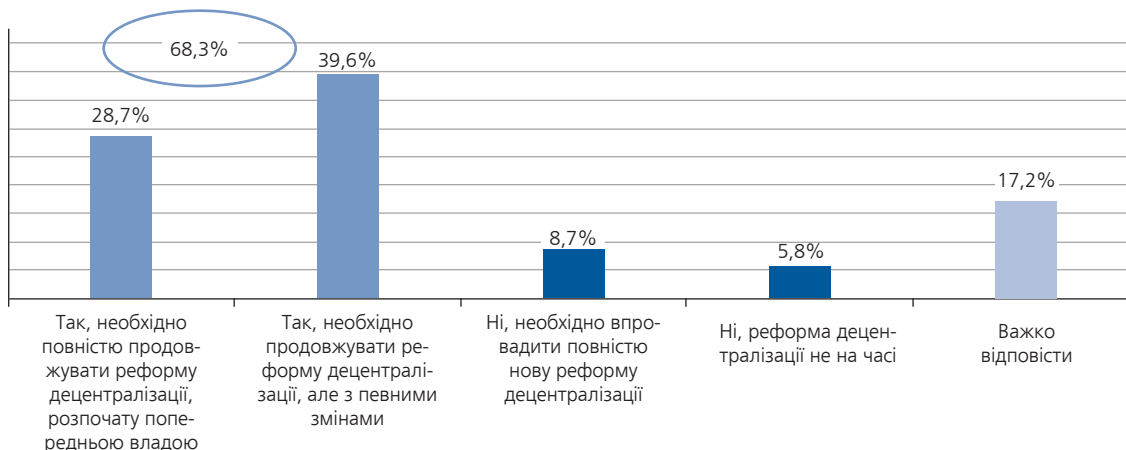
Майже половина опитаних (45,3%) відзначили позитивні зміни, які вже відбулися у їхніх населених пунктах в результаті децентралізації («точно позитивні» – 10,7%, «скоріше позитивні» – 34,6%). Натомість 11,6% вважають, що у результаті реформи відбулися негативні зміни («точно негативні» – 4,1%, «скоріше негативні» – 7,5%). Крім того, майже кожен третій респондент (30,7%) зауважив, що в його населеному пункті не відбулося жодних змін.

Відзначимо, що позицію про позитивні зміни в результаті децентралізації підтримують більше половини мешканців Півдня та Заходу країни (53,4% та 51,4% відповідно): на Півдні 11,1% респондентів зазначили, що у їхніх населених пунктах відбулися «точно позитивні» зміни, 42,3% – «скоріше позитивні»; на Заході 12,1% говорили про «точно позитивні» зміни, 39,3% – про «скоріше позитивні».

У Центрі та на Сході частіше за інших говорили про те, що децентралізація влади не принесла жодних змін для їхніх населених пунктів (40,2% та 34,6% відповідно).

Діаграма 19

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вважаєте ви за необхідне, щоб нова влада продовжувала реалізовувати реформу місцевого самоврядування та децентралізації влади, розпочату попередньою владою?»

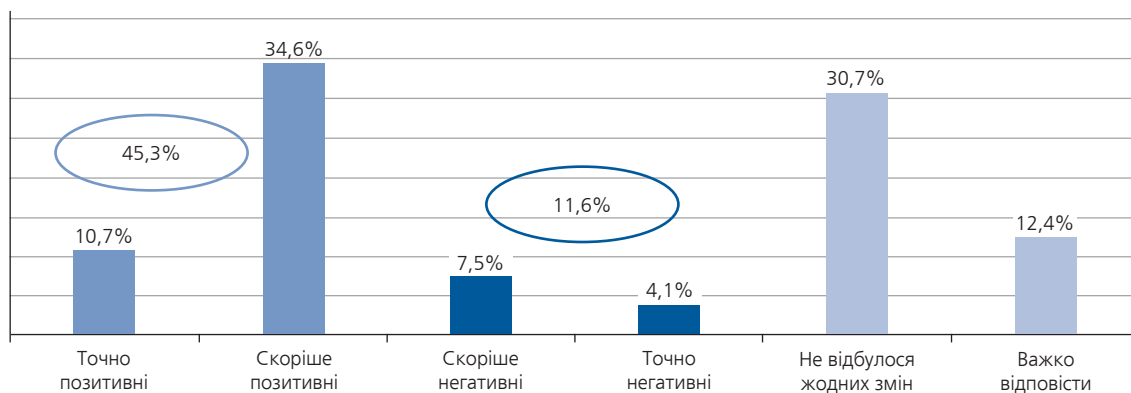
Таблиця 10

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи вважаєте ви за необхідне, щоб нова влада продовжувала реалізовувати реформу місцевого самоврядування та децентралізації влади, розпочату попередньою владою?» залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північний	Центральний	Східний	Західний	Південний
Так, необхідно повністю продовжувати реформу децентралізації, розпочату попередньою владою	30,3%	31,9%	20,8%	33,6%	28,2%
Так, необхідно продовжувати реформу децентралізації, але з певними змінами	37,9%	41,3%	42,8%	38,2%	36,8%
Ні, необхідно впровадити повністю нову реформу децентралізації	8,8%	4,7%	10,9%	6,2%	13,7%
Ні, реформа децентралізації не на часі	3,6%	5,4%	9,4%	5,7%	2,6%
Важко відповісти	19,4%	16,7%	16,1%	16,3%	18,8%

Діаграма 20

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які зміни відбулися у вашому населеному пункті у результаті децентралізації?»

Таблиця 11

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які зміни відбулися у вашому населеному пункті в результаті децентралізації?» залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північний	Центральний	Східний	Західний	Південний
Точно позитивні	14,0%	12,3%	5,5%	12,1%	11,1%
Скоріше позитивні	30,6%	31,9%	31,0%	39,3%	42,3%
Скоріше негативні	7,3%	4,3%	10,3%	5,1%	10,3%
Точно негативні	5,9%	2,9%	3,6%	3,3%	4,7%
Не відбулося жодних змін	26,8%	40,2%	34,6%	29,4%	20,9%
Важко відповісти	15,4%	8,3%	14,9%	10,8%	10,7%

Ці дані корелюються з тими цифрами, які були наведені раніше (коли респонденти з-поміж переліку розпочалих п'ять років тому реформ обрали децентралізацію як таку, що мала найбільш позитивний вплив на їхнє життя). Схожу тенденцію демонструють результати фокус-групових досліджень, під час яких респонденти говорили про реформу місцевого самоврядування та децентралізації влади як чи не єдину успішну. Слід також додати, що ця реформа (як і багато інших, зокрема медична) асоціюється з політикою попередньої влади.

„ Дуже сильна реформа децентралізації сталася. На мій погляд, для держави – це одна з основоположних реформ, тому що змінилася течія фінансових потоків на рівні керівництва країни.
Одеса, жінка, 26 років.

„ Мені зараз подобається реформа децентралізації... Зараз є громади, у них фінансування стало кращим. Ось у нас в селі люди залишилися взагалі практично без медичного обслуговування у свій час. А зараз громада, голова піклується про це, сам з фінансів громади платить медсестрі зарплату. Люди себе вже відчують надійніше.
Чернігів, жінка, 53 роки.

„ Мені здається, що це уряду попереднього заслуга. Тому що... місцеві бюджети отримали

60% бюджетів, з яких гроші пішли на потреби.
Київ, жінка, 45 років.

„ Я почну з децентралізації, тому що ось роками біля мого будинку не було ні доріг, ні скверів, нічого... Зараз через те що гроші не йдуть «наліво», в те ж саме казначейство, вони йдуть напругу (на місця)...
Київ, чоловік, 33 роки.

„ Для прикладу, є зареєстровані на місцях приватні підприємці, підприємства. Ці кошти кудись йшли – в район, область, туди. Зараз вони приходять на рахунки того населеного пункту. І вже тоді населений пункт бачить, куди треба, де, які кошти поділити: там дорогу зробити, там садок побудувати, там освітлення поставити.
Львів, жінка, 39 років.

„ Щодо децентралізації, то, дійсно, тут відчувається якийсь рух. Навіть якщо згадати, коли приїжджав Порошенко в Одесу... І Труханов дуже довго виступав, розповідав, як йому вдячний. А в кінці сказав ключову фразу. «Я вам вдячний в першу чергу за те, що ви нам не заважаєте». І ми дійсно бачимо, що дуже багато відбувається останніми роками. Ось я живу в Одесі з народження. Я не бачив таких глобальних змін в місті, які відбуваються буквально за останні чотири-п'ять років. Саме те, що стосується міста.
Одеса, чоловік, 52 роки.

3.7.3. Земельна реформа

Майже половина українців (47,4%) виступають проти надання дозволу громадянам України і вітчизняним компаніям продавати і купувати землю сільськогосподарського призначення. На запитання «Як ви вважаєте, чи потрібно дозволити громадянам України та українським компаніям продавати/купувати землю сільськогосподарського призначення?» 33,7% респондентів відповіли «точно ні», ще 13,7% обрали відповідь «скоріше ні».

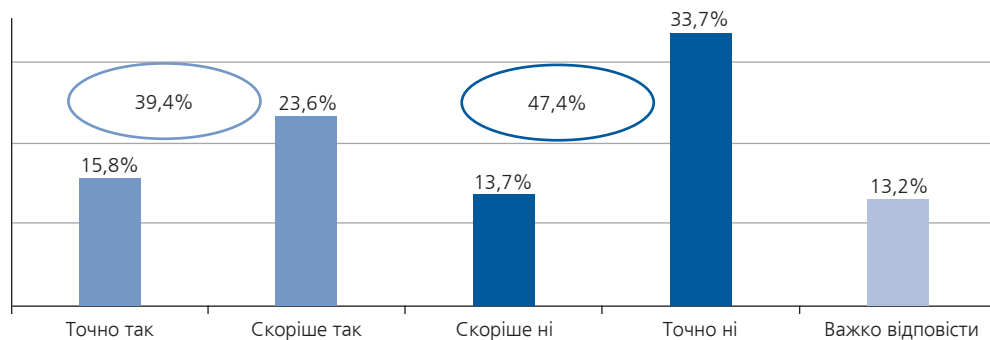
Водночас 39,4% опитаних підтримують запуск ринку землі для українців («точно так» – 15,8%, «скоріше так» – 23,6%).

При цьому переважна більшість громадян України (86,1%) висловилися проти продажу-купівлі землі сільгосппризначення іноземними громадянами та компаніями. З них категоричну відповідь «точно ні» обрали 72,7% опитаних, «скоріше ні» – 13,4%.

Також відзначимо, що згідно з результатами дослідження, близько трьох чвертей громадян України (74,4%) не мають земельного паю. Ще 22,8% заявили, що є власниками земельної ділянки.

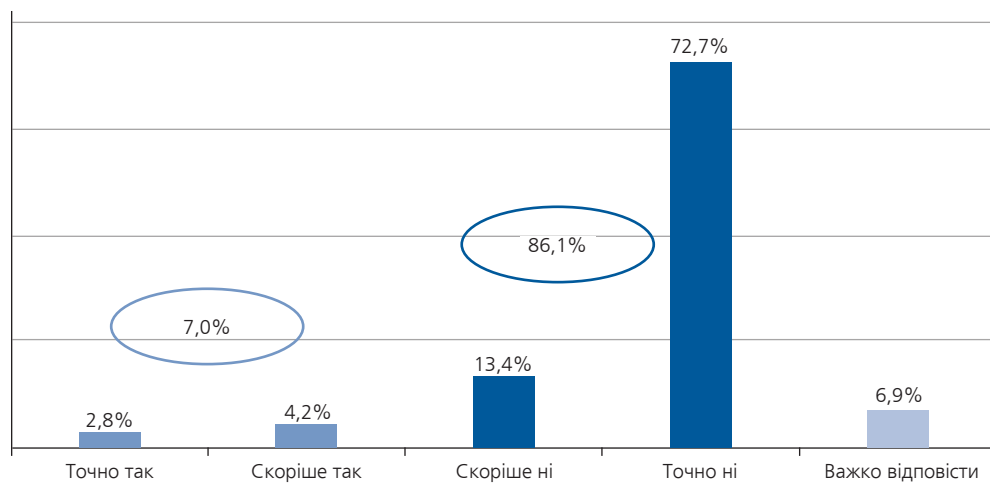
Діаграма 21

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви вважаєте, чи потрібно дозволити громадянам України та українським компаніям продавати/купувати землю сільськогосподарського призначення?»

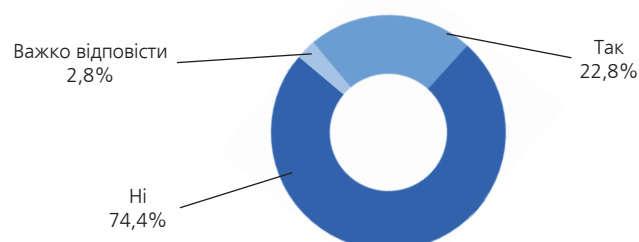
Діаграма 22

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви вважаєте, чи потрібно іноземним громадянам та іноземним компаніям продавати/купувати землю сільськогосподарського призначення?»

Діаграма 23

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи маєте Ви земельний пай?»

3.7.4. Приватизація державних підприємств

Більшість українців проти приватизації державних компаній або їхніх окремих часток, зокрема підприємств держконцерну «Укроборонпром» (76,9%), державних банків (72,5%), державних портів (72,4%), «Укрзалізниця» (69,7%), державних шахт (64,5%), «Укрспирту» (63,9%) та «Укрпошти» (63,7%).

3.7.5. Реформа поліції

Як було зазначено раніше, реформа поліції є другою у переліку найбільш відомих реформ, розпочатих минулою владою: 72,2% чули про неї. Крім того, кожен п'ятий українець (20,6%) відчув на собі позитивні результати цієї реформи, кожен третій (33,9%) – негативні (див. Таблицю 7).

При цьому 17,1% респондентів вважають, що команді президента Володимира Зеленського слід зосередитися на реформі поліції, що є не досить високим показником. Для порівняння: за медичну реформу як пріоритетну виступає 46,0% українців, антикорупційну – 38,1%, пенсійну – 34,7% (див. Таблицю 8).

Також відзначимо, що згідно з результатами опитування, більшість громадян України (88,4%) заявили, що ані їм самим, ані їхнім близьким протягом останнього року не доводилося давати хабар працівникам патрульної поліції. Зізналися в тому, що мали такий досвід упродовж останнього року, 7,7% опитаних.

3.7.6. Питання легалізації грального бізнесу та видобутку бурштину

Одним з оголошених новою владою пріоритетів було виведення з тіні грального бізнесу. Результати дослідження свідчать, що майже кожен другий українець (45,7%) підтримує легалізацію грального бізнесу в країні: 26,9% респондентів відповіли «точно так», ще 18,8% обрали відповідь «скоріше так». Майже така сама кількість респондентів (46,3%) виступає проти легалізації грального бізнесу в Україні, причому третина опитаних (34,2%) обрала відповідь «точно ні», ще 12,1% – «скоріше ні».

Ще одна ініціатива нової команди – легалізація видобутку бурштину. Більшість опитаних українців (70,8%) підтримують її («точно так» – 41,1%, «скоріше так» – 29,4%), і лише 14,6% виступають проти неї («точно ні» – 7,8%, «скоріше ні» – 6,8%). Не змогли відповісти на поставлене запитання 14,6%.

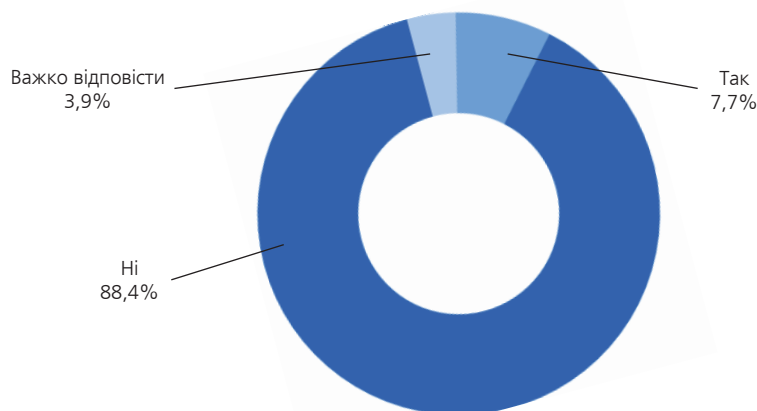
Таблиця 12

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви вважаєте, чи потрібно приватизувати наступні державні компанії або їхні окремі частки?»

	Так, повністю	Так, частки	Ні	Важко відповісти
«Укрзалізниця»	7,3%	12,8%	69,7%	10,2%
«Укрпошта»	10,4%	14,5%	63,7%	11,4%
«Укрспирт»	10,2%	12,9%	63,9%	13,0%
Державні банки (Ощадбанк, ПриватБанк, Укресімбанк)	4,5%	11,6%	72,5%	11,4%
Підприємства держконцерну «Укроборонпром»	5,1%	7,0%	76,9%	11,0%
Державні шахти	9,3%	12,5%	64,5%	13,7%
Державні порти	7,4%	10,0%	72,4%	10,2%

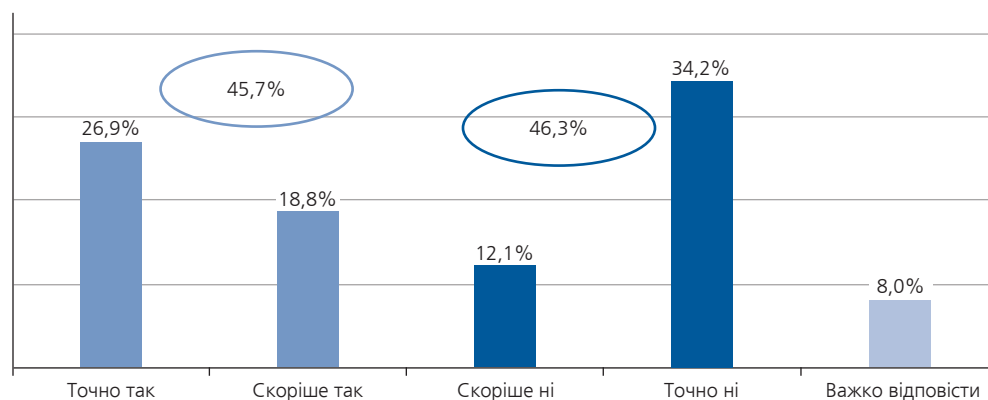
Діаграма 24

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи доводилося вам або вашим близьким упродовж останнього року давати хабар працівникам патрульної поліції?»

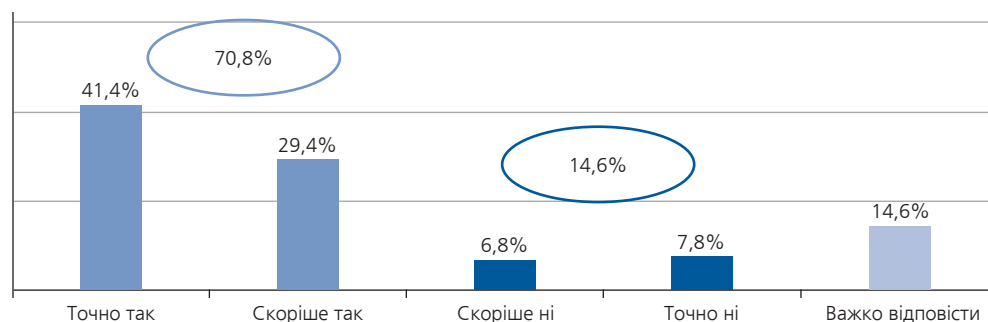
Діаграма 25

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи підтримуєте ви ініціативу влади щодо легалізації грального бізнесу?»

Діаграма 26

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи підтримуєте ви ініціативу влади щодо легалізації видобутку бурштину?»

3.7.7. Пенсійна реформа

Нагадаємо, що третина українців (34,7%) вважають, що президент Володимир Зеленський та його команда повинні зосередитися на реформі системи пенсійного забезпечення та реформі системи соціального захисту (див. Таблицю 8).

При цьому позитивно ставляться до ідеї переходу від солідарної пенсійної системи до накопичувальної 40,5% громадян («точно позитивно» – 14,0%, «скоріше позитивно» – 26,5%), негативно – 35,8% («точно негативно» – 17,2%, «скоріше негативно» – 18,6%). Чверті опитаних (23,7%) було важко визначитися із відповіддю на це запитання.

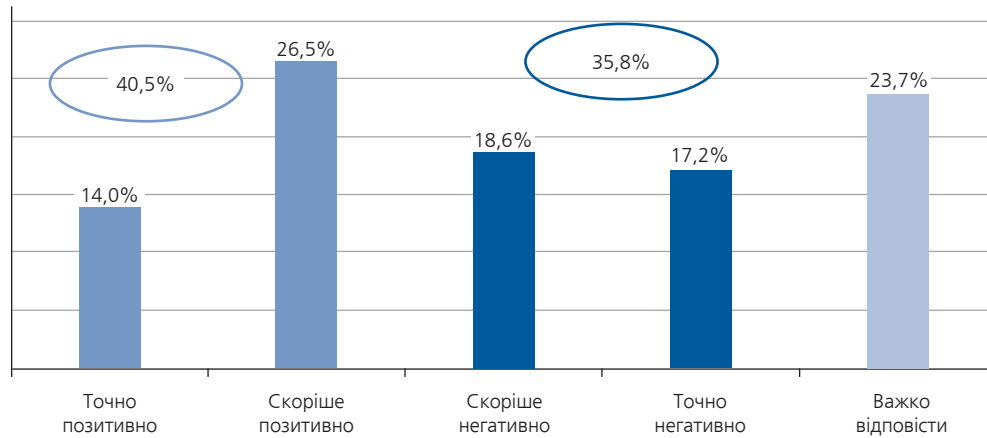
Розподіл відповідей на запитання про пенсійну систему за віком респондентів продемонстрував, що українці у вікових групах «18-29» та «30-44» більш схильні до ідеї переходу від солідарної до накопичувальної пенсійної системи, ніж старші люди.

Для порівняння: у 2018 році у ході всеукраїнського дослідження «Ставлення українців до соціал-демократії» (n=2000), яке Інститут Горшеніна проводив разом з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, наших громадян запитали про те, якою має бути пенсійна система. Більше третини українців відповіли, що пенсійна система України має бути солідарною або розподільчою (36,4%) та змішаною – солідарною та накопичувальною (36,2%). Майже кожен п'ятий українець (18,5%) зазначив, що країна повинна мати накопичувальну пенсійну систему. Альтернативу «інше» обрали 0,6% респондентів. 8,3% не змогли визначитися зі своєю позицією.

У тому ж дослідженні переважна більшість респондентів (94,9%) зазначили, що якість пенсійного забезпечення в Україні є низькою («точно низька» – 64,9%, «скоріше низька» – 30,0%). Лише 3,7% відповіли, що пенсійне забезпечення в нашій країні має високу якість («точно високу» – 0,2%, «скоріше високу» – 3,5%).

Діаграма 27

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви ставитеся до ідеї переходу від солідарної пенсійної системи (кошти на виплату пенсій беруться з податків працюючих громадян) до накопичувальної (відрахування із зарплати накопичуються на спеціальних рахунках)?»

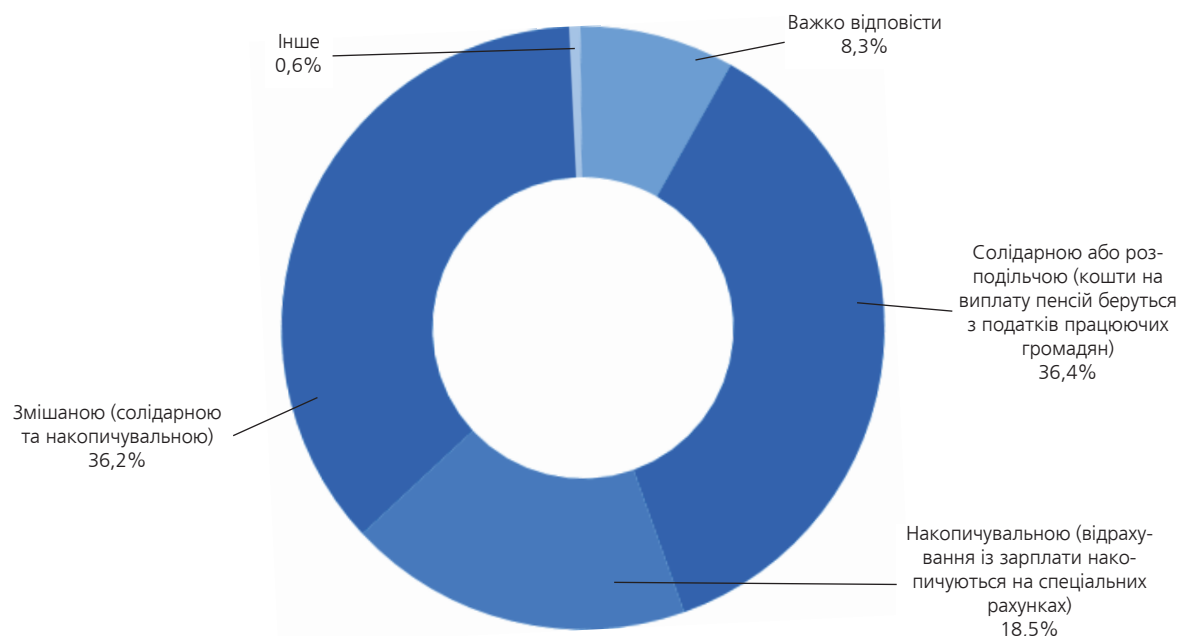
Таблиця 13

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як ви ставитеся до ідеї переходу від солідарної пенсійної системи (кошти на виплату пенсій беруться з податків працюючих громадян) до накопичувальної (відрахування із зарплати накопичуються на спеціальних рахунках)?» залежно від віку

	ВІК			
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше
Точно позитивно	17,1%	18,0%	12,6%	10,1%
Скоріше позитивно	32,5%	32,9%	26,3%	18,0%
Скоріше негативно	13,9%	13,5%	21,5%	22,5%
Точно негативно	9,9%	14,1%	18,0%	23,0%
Важко відповісти	26,7%	21,5%	21,5%	26,3%

Діаграма 28

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Якою, на вашу думку, має бути пенсійна система?» (опитування 2018 року, n=2000)

3.7.8. Реформа трудового законодавства

Ми також запитали українців про одну з найгостріших тем, яка обговорюється експертами, у контексті підготовки урядом проекту нового Трудового кодексу, а саме про розширення підстав та спрощення процедури звільнення робітників.

Переважна більшість опитаних не погоджуються з тим, що у новому Трудовому кодексі потрібно закріпити за роботодавцем право звільняти вагітних і жінок, які перебувають у декреті (94,4%); працівників, що перебувають у відпустці чи на лікарняному (93,1%); а також людей з інвалідністю (92,8%).

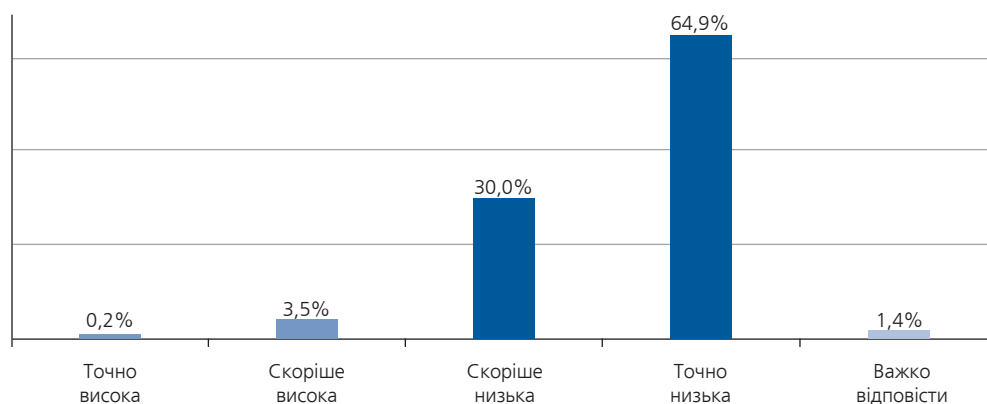
3.7.9. Податкова реформа

Восени 2019 року парламент ухвалив низку законів, які суттєво розширюють обов'язкове використання касових апаратів та реєстраторів розрахункових операцій для фізичних осіб – підприємців (ФОП). Ці нововведення мали великий резонанс у ЗМІ та активно обговорювалися в експертному середовищі.

Відзначимо, що кожен другий громадянин (50,2%) підтримує обов'язкове впровадження касових апаратів для ФОП («точно так» – 25,9%, «скоріше так» – 24,3%), але більше чверті опитаних (29,2%) виступають проти цього («точно ні» – 14,4%, «скоріше так» – 14,8%).

Діаграма 29

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як би ви оцінили якість пенсійного забезпечення в Україні?» (опитування 2018 року, n=2000)

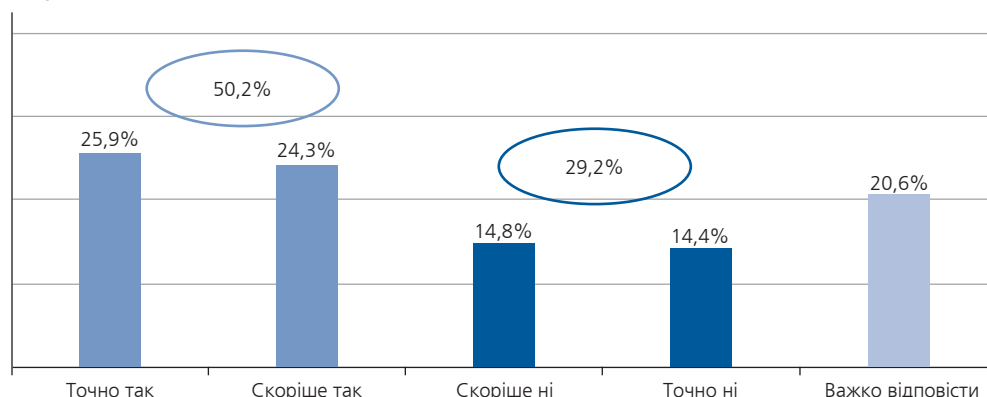
Таблиця 14

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Український уряд розробляє новий Трудовий кодекс. Чи погоджуєтеся ви з тим, що в цьому документі потрібно закріпити за роботодавцем право звільняти...?»

	Точно так	Скоріше так	Скоріше ні	Точно ні	Важко відповісти
...Працівників, коли ті перебувають у відпустці чи на лікарняному	0,6%	2,6%	14,5%	78,6%	3,7%
...Вагітних і жінок, які перебувають в декреті	0,6%	1,6%	12,8%	81,6%	3,4%
...Людей з інвалідністю	1,4%	1,3%	12,7%	80,1%	4,5%

Діаграма 30

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи підтримуєте ви обов'язкове впровадження касових апаратів для фізичних осіб – підприємців (ФОП)?»

3.8. ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА ДОНБАСІ

У рамках дослідження респондентам також поставили низку питань щодо їхніх поглядів на те, якою вони бачать припустиму ціну врегулювання збройного конфлікту на Сході України.

У чому, на думку українців, Україна може поступитися заради досягнення миру на Донбасі?

Згідно з результатами дослідження, громадяни України вважають неприпустимим передачу Росії контролю за газотранспортною системою України (77,7%) та визнання Криму російською територією (77,6%). Також українці виступають категорично проти проведення повної амністії бойовиків «ДНР» та «ЛНР» (72,4%) та проведення місцевих виборів на тимчасово окупованих територіях Донбасу на умовах бойовиків (68,7%).

Крім того, більшість респондентів проти формування місцевої поліції, судів і прокуратури в окремих районах Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) винятково з місцевих представників (61,9%), закріплення в Конституції України «особливого статусу» ОРДЛО (55,7%).

59,9% опитаних виступають категорично проти федералізації України. При цьому 22,1% мають протилежну думку. Водночас кожен другий опитаний (56,5%) вважає неприйнятним надання російській мові статусу другої державної, близько третини (32,8%) вважають це припустимим.

Також відзначимо, що громадяни вважають неприпустимою відмову України від європейського курсу (61,4%). Однак майже для чверті респондентів (23,1%) це є припустимим. Водночас більше половини громадян (54,8%) вважають неприпустимою відмову України від курсу на членство в НАТО. Втім, майже для третини українців (29,9%) це є припустимим.

Таблиця 15

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які компроміси ви вважаєте припустимими/неприпустимими заради досягнення миру на Донбасі?»

	Припустимо	Неприпустимо	Важко відповісти
Федералізація України	22,1%	59,5%	18,4%
Закріплення в конституції «особливого статусу» окремих територій Донецької та Луганської областей	27,6%	55,7%	16,7%
Проведення місцевих виборів на тимчасово окупованих територіях Донбасу на умовах бойовиків	17,4%	68,7%	13,9%
Проведення повної амністії бойовиків «ДНР» та «ЛНР»	11,9%	72,4%	15,7%
Формування місцевої поліції, судів і прокуратури в ОРДЛО винятково з місцевих представників	17,5%	61,9%	20,6%
Визнання Криму російською територією	9,0%	77,6%	13,4%
Відмова України від європейського курсу країни	23,1%	61,4%	15,5%
Відмова України від курсу на членство у НАТО	29,9%	54,8%	15,3%
Надання російській мові статусу другої державної	32,8%	56,5%	10,7%
Передача Росії контролю за газотранспортною системою України	6,4%	77,7%	15,9%

4

ВИСНОВКИ

Проведене якісне та кількісне дослідження продемонструвало, що серед українців існує глибоке розчарування з приводу того, що численні реформи, які анонсувала та розпочинала запроваджувати влада в різні часи незалежності України, не були доведені до кінця. Більше того, деякі учасники фокус-груп відзначали, що спроби влади запровадити будь-які зміни були радше «імітацією реформ», які політики використовували для прикриття корупційних схем та розкрадання бюджетних коштів.

Незважаючи на це сьогодні серед громадян панують відносно оптимістичні настрої щодо ситуації в нашій державі. Так, більше третини опитаних під час масового дослідження відповіли, що країна розвивається в правильному напрямку, а це вдвічі більше, ніж було роком раніше, напередодні президентської передвиборчої кампанії. Цей показник, зокрема, обумовлений великим кредитом довіри до президента Володимира Зеленського.

Проте українці досить стримано оцінюють перспективу розвитку справ в країні та можливість реалізації ефективних реформ. Так, учасники дискусій мають побоювання щодо можливого погіршення ситуації, пов'язаної з продовженням збройного конфлікту на Донбасі, тиском Росії та західних партнерів на Україну, корупцією. Респонденти також згадували про недосвідченість Володимира Зеленського та його команди, їхню можливу залежність від олігархів.

Можна констатувати, що в суспільстві існує запит на проведення системних змін у країні. Причому, на думку більшості громадян, ці перетворення мають бути ініційовані керівництвом держави, у першу чергу в особі президента. Одночасно респонденти підкреслювали, що запорукою успішної реалізації реформ є сильний лідер, політична воля керівництва держави, а також відповідна законодавча база.

Водночас, згідно з дослідженням, українці не сприймають активність самих громадян та суспільства в цілому як вирішальний фактор для таких змін. Це свідчить про те, що в українському соціумі преваюють патерналістські настрої та надія на політичного лідера, а не власні сили.

На думку респондентів, роль міжнародних партнерів у просуванні реформ також не є вирішальною. Крім того, оцінюючи вплив західних країн та міжнародних організацій на реалізацію змін в країні, 33,8% відповіли, що він

є позитивним. Майже стільки ж людей (32,0%) заявили про негативний вплив західних партнерів. Цікаво, що цей показник залежить від віку респондентів: позитивну відповідь частіше давали молоді люди у віці 18-29 років, негативну – люди старше 60 років. Така ситуація може бути наслідком російської пропагандистської риторики, яка велася з метою зміни прозахідного курсу України. Основна теза, яка нав'язувалася: «Україна знаходиться під зовнішнім управлінням».

Важливо також зазначити, що українці досить добре проінформовані про те, що за останні роки в країні було розпочато багато реформ, і вони навіть відчували на собі результати цих змін. У фокус-групових дослідженнях найбільш обговорюваними стали медична реформа, децентралізація влади, реформа поліції, а також судова реформа та реформа освіти. Проте ставлення до цих реформ, окрім децентралізації, є досить песимістичним.

Схожа тенденція спостерігається в кількісному дослідженні. Згідно з результатами опитування, найкращий ефект українці відчували від реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. Коли респондентів запитали, які зміни відбулися в їхніх населених пунктах у результаті децентралізації, майже половина відповіла, що ці зміни були позитивними (при цьому про позитивні зміни частіше говорили мешканці Півдня та Заходу). Проте третина людей засвідчила відсутність жодних змін. Одночасно переважна більшість опитаних вважають, що нова влада повинна продовжувати реформу децентралізації або у тому ж вигляді, як це робили попередники, або з певними змінами.

Відповідно до даних опитування, найбільш відомою реформою стала медична (82,9% знають про неї). Майже стільки ж людей (82,1%) вже підписали декларації зі своїми сімейними лікарями або терапевтами. При цьому більше половини українців (52,3%) вважають, що ця реформа мала негативні наслідки для них. На Заході та в Центрі оцінки цієї реформи є дещо кращими, ніж в інших регіонах країни. Найгіршим є сприйняття змін в медичній сфері на Сході.

Дослідження також продемонструвало, що переважна більшість респондентів вважають, що теперішня влада повинна займатися медичною реформою як однією з найбільш пріоритетних. Причому найчастіше люди говорили про те, що необхідно продовжувати проводити

ту реформу, яка була вже розпочата, але з певними змінами. Якщо казати про нововведення в медицині, то більшість респондентів підтримують ідею запуску державної страхової медицини в Україні.

Ще однією помітною реформою стала реформа поліції. При цьому кожен третій респондент відповів, що відчув на собі негативні наслідки цієї реформи, а кожен п'ятий опитаний зазначив, що результати реформи особисто для нього були позитивними. Також переважна більшість українців відповіли, що протягом останнього року їм або їхнім близьким не доводилося давати хабарів працівникам патрульної поліції, створеної в ході реформи.

Говорячи про перелік напрямків змін, на яких варто зосередитися команді Володимира Зеленського в першу чергу, респонденти якісного дослідження називали зокрема такі реформи: медичну, антикорупційну, пенсійну, земельну, енергетичну, судову, а також децентралізацію.

Слід підкреслити, що респонденти майже не говорили про те, що якісь реформи на сьогодні є непотрібними. У цьому сенсі виключенням стала земельна реформа: більше третини вважає, що вона не на часі. Така сама тенденція спостерігалася в запитанні щодо запуску ринку землі: майже половина респондентів виступають проти надання дозволу українцям продавати та купувати землю сільськогосподарського призначення. При цьому переважна більшість опитаних заявили, що не можна дозволяти іноземцям купувати українську землю.

Також у дослідженні було виявлено, що українці скептично ставляться до приватизації держпідприємств та не вірять в ефективність комерційного власника у цьому випадку. Переважна більшість громадян не підтримують ідею повної приватизації або продажу окремих часток таких великих держпідприємств, як «Укрзалізниця», «Укрпошта», «Укрспирт», а також державних банків, портів, шахт та підприємств оборонного комплексу.

Під час дискусій респонденти говорили не лише про необхідність реформування окремих галузей, а й про переформатування роботи безпосередньо державного апарату. Неодноразово висловлювалася ідея про необхідність зламати олігархічну «систему», яка створювалася з моменту проголошення незалежності України. Також були виділені кілька сфер соціального життя суспільства, які потребують реформування, однак, на думку учасників фокус-груп, ігноруються владою. У першу чергу, мова йшла про екологію, культуру і спорт.

За результатами дослідження також можна зробити висновок про те, що українці дуже добре сприймають популістські рішення. І це є ґрунтом для позитивного сприйняття суспільством простих та гучних, але не завжди реалістичних заяв політиків.

Зокрема, більшість українців вірять в можливість одночасно проводити реформи в країні та підвищувати соціальні

стандарти. Водночас на запитання про те, чи готові респонденти кількісного дослідження терпіти тимчасові матеріальні труднощі заради успіху реформ, більшість відповіла негативно. Учасники фокус-груп також часто демонстрували небажання виходити із зони власного комфорту, а також відчуття страху перед змінами і невідомістю.

Під час проведення дослідження респонденти казали, що влада має продемонструвати реальні результати реформ вже найближчим часом. Найчастіше лунала думка про те, що люди повинні відчути ефект від реформ вже протягом року. Таку тенденцію також можна віднести до прояву запиту на популістську політику та швидкі рішення. Водночас якщо Володимир Зеленський та його команда не зможуть продемонструвати конкретні докази реформування країни у досить короткий термін, це може стати серйозним фактором для чергового розчарування суспільства у владі.

Також слід підкреслити, що, незважаючи на те що українці покладають досить багато сподівань на президента Зеленського, як свідчать дані опитування, вони не вірять в те, що теперішній керівник держави зможе так само подолати головну перепону на шляху реалізації ефективних реформ – корупцію.

Варто відзначити, що обговорюючи питання корупції у фокус-групах, респонденти повністю поклали відповідальність за розв'язання цієї проблеми на представників влади, чиновників, правоохоронні органи. При цьому, як свідчить дослідження, з боку населення немає готовності протидіяти цьому явищу. До того ж учасники дискусій виступали проти корупції «на вищому рівні», але водночас вважали прийнятною можливість за необхідності «вирішувати питання», користуватися «зв'язками».

Тема реформ тісно пов'язана з порядком денним в країні. І одним з визначальних в цьому сенсі питань є збройний конфлікт на Сході України. Думки українців розділилися з приводу того, чи буде вирішено ситуацію на Донбасі за часів президентства Володимира Зеленського: третина українців вірять в успіх команди президента в цьому напрямку, майже стільки ж людей – не вірять, кожен четвертий не визначився зі своєю позицією. На цьому фоні важливо, що більшість громадян вважає неприпустимим йти на компроміси заради досягнення миру. Найбільш неприйнятним українці вважають визнання Криму російською територією, передачу Росії контролю за газотранспортною системою України, а також проведення повної амністії бойовиків так званих ДНР та ЛНР. А втім, третина опитаних погодилися з тим, що можна надати російській мові статус другої державної, майже 30% підтримують відмову від курсу на членство в НАТО.

Опитування та фокус-групові дослідження свідчать, що в українському суспільстві існує запит на продовження реформ та зміни. Тому українській владі, яка зараз має значну підтримку громадян, треба скористатися цим вікном можливостей та провести найбільш необхідні для країни реформи.

5

ДОДАТОК. ОДНОВИМІРНИЙ РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ РЕСПОНДЕНТІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КІЛЬКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, У ЦІЛОМУ ПОДІЇ В УКРАЇНІ РОЗВИВАЮТЬСЯ В ПРАВИЛЬНОМУ ЧИ В НЕПРАВИЛЬНОМУ НАПРЯМКУ?

1. Точно в правильному – 9,4%
2. Скоріше в правильному – 30,4%
3. Скоріше в неправильному – 24,5%
4. Точно в неправильному – 19,2%
5. Важко відповісти – 16,5%

2. ЯКІ АСОЦІАЦІЇ У ВАС ВИНИКАЮТЬ, КОЛИ ВИ ЧУЄТЕ ПРО РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: ПОЗИТИВНІ ЧИ НЕГАТИВНІ?

1. Точно позитивні – 8,4%
2. Скоріше позитивні – 28,7%
3. Скоріше негативні – 31,3%
4. Точно негативні – 17,6%
5. Важко відповісти – 14,0%

3. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ МОЖЛИВО ОДНОЧАСНО ПРОВОДИТИ РЕФОРМИ В КРАЇНІ ТА ПІДВИЩУВАТИ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ?

1. Точно так – 17,4%
2. Скоріше так – 34,1%
3. Скоріше ні – 21,8%
4. Точно ні – 13,1%
5. Важко відповісти – 13,6%

4. ЩО, НА ВАШУ ДУМКУ, ПОТРІБНО ДЛЯ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМ В ПЕРШУ ЧЕРГУ? (респонденти могли вказати не більше двох варіантів відповіді)

1. Сильний лідер – 41,4%
2. Відповідна законодавча база – 34,2%
3. Політична воля керівництва держави – 33,0%
4. Налагоджена робота органів влади – 30,9%
5. Активне громадянське суспільство – 12,4%
6. Запит з боку суспільства в цілому – 11,9%
7. Підтримка курсу реформ з боку великого бізнесу та олігархів – 11,5%
8. Тиск з боку західних партнерів – 2,6%
9. Інше – 1,2%
10. Важко відповісти – 4,9%

5. НА ВАШУ ДУМКУ, ХТО ПОВИНЕН БУТИ РУШІЄМ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМ? (респонденти могли вказати не більше двох варіантів відповіді)

1. Президент – 61,3%
2. Уряд – 47,9%
3. Верховна Рада – 31,6%
4. Суспільство в цілому – 19,0%
5. Місцева влада – 10,4%
6. Громадські організації, волонтери, активісти – 2,6%
7. Західні партнери, міжнародні організації – 2,2%
8. Інше – 0,4%
9. Важко відповісти – 1,9%

6. НА ВАШУ ДУМКУ, ЧИ ВПЛИВАЮТЬ ЗАХІДНІ ПАРТНЕРИ ТА МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПРОСУВАННЯ РЕФОРМ В УКРАЇНІ?

1. Так, позитивно впливають – 33,8%
2. Так, негативно впливають – 32,0%
3. Ні, не впливають – 16,0%
4. Важко відповісти – 18,2%

7. ЧИ ГОТОВІ ВИ ТЕРПІТИ ТИМЧАСОВІ МАТЕРІАЛЬНІ ТРУДНОЩІ (ПІДВИЩЕННЯ ТАРИФІВ, ЦІН ТОЩО) ЗАРАДИ УСПІХУ РЕФОРМ?

1. Точно так – 5,7%
2. Скоріше так – 24,7%
3. Скоріше ні – 30,5%
4. Точно ні – 30,7%
5. Важко відповісти – 8,4%

8. НА ВАШУ ДУМКУ, ЗА ЧАСІВ ЯКОГО З ПОПЕРЕДНІХ ПРЕЗИДЕНТІВ БУЛИ ЗАПРОВАДЖЕНІ НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНІ РЕФОРМИ?

1. Петра Порошенка – 19,3%
2. Леоніда Кучми – 13,0%
3. Віктора Януковича – 9,6%
4. Віктора Ющенка – 4,3%
5. Леоніда Кравчука – 2,9%
6. Жодного з вищезгаданих – 32,0%
7. Важко відповісти – 18,9%

ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ РОБОТОЮ...?

	Точно так	Скоріше так	Скоріше ні	Точно ні	Важко відповісти
9. ...Президента України Володимира Зеленського	11,3%	35,7%	18,9%	16,6%	17,5%
10. ...Кабінету Міністрів Олексія Гончарука	4,4%	22,5%	23,6%	23,6%	25,9%
11. ...Верховної Ради України	4,1%	21,3%	25,5%	28,9%	20,2%

12. ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ, ЯКІ САМЕ РЕФОРМИ БУЛИ РОЗПОЧАТІ ЗА ЧАСІВ ПРЕЗИДЕНТСТВА ПЕТРА ПОРОШЕНКА? (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

13. ЧИ ВІДЧУЛИ ВИ ОСОБИСТО НА СОБІ ПОЗИТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЦИХ РЕФОРМ? ЯКЩО ТАК, ТО ЯКИХ САМЕ? (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

14. ЧИ ВІДЧУЛИ ВИ ОСОБИСТО НА СОБІ НЕГАТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЦИХ РЕФОРМ? ЯКЩО ТАК, ТО ЯКИХ САМЕ? (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

	Знаєте	Позитивні результати	Негативні результати
Реформа у секторі безпеки та оборони	48,1%	25,3%	12,0%
Децентралізація та реформа місцевого самоврядування	61,8%	32,6%	12,9%
Антикорупційна реформа, створення антикорупційних органів	53,6%	6,3%	35,7%
Реформа поліції	72,2%	20,6%	33,9%
Податкова реформа	22,6%	3,0%	12,6%
Реформа системи пенсійного забезпечення, реформа системи соціального захисту	48,3%	8,8%	27,7%
Реформа виборчого законодавства	11,2%	3,2%	4,2%
Медична реформа	82,9%	15,3%	52,3%
Реформа освіти, створення Нової української школи	38,2%	12,3%	15,7%
Судова реформа	38,3%	3,7%	22,7%
Реформа прокуратури	17,4%	1,9%	9,6%
Реформа державного управління	11,7%	2,7%	5,2%
Люстрація чиновників	35,4%	6,9%	17,9%
Реформа державних закупівель (ProZorro)	21,5%	7,7%	6,7%
Дерегуляція та розвиток бізнесу	9,2%	2,2%	4,1%
Реформа банківського та фінансового сектору	10,4%	2,3%	4,7%
Енергетична реформа	19,3%	4,1%	10,0%
Реформа житлово-комунального господарства (у тому числі створення ОСББ)	35,8%	15,1%	11,3%
Розвиток електронного урядування	11,0%	3,9%	4,4%
Інше	1,1%	0,8%	0,4%
Важко відповісти	6,4%	35,1%	19,2%

15. ПРО ЯКІ ЗАПЛАНОВАНІ ПРЕЗИДЕНТОМ ВОЛОДИМИРОМ ЗЕЛЕНЬСЬКИМ ТА ЙОГО КОМАНДОЮ РЕФОРМИ ВИ ЧУЛИ? (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

16. НА ВАШУ ДУМКУ, НА ЯКИХ РЕФОРМАХ СЛІД ЗОСЕРЕДИТИСЯ НОВІЙ ВЛАДІ В ПЕРШУ ЧЕРГУ? (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

17. ЯКІ РЕФОРМИ ВИ ВВАЖАЄТЕ НЕПОТРІБНИМИ АБО ВОНИ НЕ НА ЧАСІ? (респонденти могли вказати декілька варіантів відповіді)

	Заплановані	Слід зосередитися	Непотрібні
Земельна реформа	82,2%	32,7%	38,2%
Реформа у секторі безпеки та оборони	18,7%	22,0%	1,6%
Децентралізація та реформа місцевого самоврядування	25,1%	22,2%	4,5%
Антикорупційна реформа, створення антикорупційних органів	38,2%	38,1%	2,6%
Реформа поліції	19,6%	17,1%	5,3%
Податкова реформа	18,2%	14,8%	3,4%
Реформа системи пенсійного забезпечення, реформа системи соціального захисту	31,2%	34,7%	2,5%
Реформа виборчого законодавства	11,6%	7,1%	4,2%
Медична реформа	46,8%	46,0%	3,8%
Реформа банківського та фінансового сектору	12,1%	9,3%	6,7%
Реформа управління державною власністю (приватизація держпідприємств)	18,8%	8,4%	9,6%
Судова реформа	20,8%	23,9%	2,8%
Реформа прокуратури	12,4%	13,3%	2,8%
Конституційна реформа	14,8%	8,9%	6,1%
Реформа державного управління	8,9%	7,2%	2,1%
Люстрація чиновників	16,2%	15,5%	3,8%
Реформа державних закупівель (ProZorro)	8,4%	6,9%	1,7%
Дерегуляція та розвиток бізнесу	10,0%	9,9%	2,8%
Енергетична реформа	20,7%	24,9%	2,0%
Реформа житлово-комунального господарства (у тому числі створення ОСББ)	16,0%	15,1%	3,2%
Розвиток електронного урядування	19,6%	11,9%	7,4%
Інше	0,4%	0,7%	0,3%
Важко відповісти	11,7%	17,2%	41,8%

18. КОЛИ, НА ВАШУ ДУМКУ, ПРЕЗИДЕНТ ВОЛОДИМИР ЗЕЛЕНЬСЬКИЙ ТА ЙОГО КОМАНДА МАЮТЬ ПРОДЕМОНСТРУВАТИ РЕАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕФОРМ?

1. Найближчими місяцями – 4,8%
2. Протягом півріччя – 10,0%
3. Протягом року – 36,0%
4. Протягом 2-3 років – 24,8%
5. Протягом 4-5 років – 12,3%
6. Важко відповісти – 12,1%

19. ЩО МОЖЕ ЗАВАДИТИ НОВІЙ ВЛАДІ РЕАЛІЗУВАТИ РЕФОРМИ? (респонденти могли вказати не більше трьох варіантів відповіді)

1. Корупція – 60,2%

2. Непрофесіоналізм керівництва держави, відсутність досвіду – 25,8%
3. Протидія олігархів – 24,7%
4. Відсутність політичної волі – 22,7%
5. Збройний конфлікт на Донбасі – 22,1%
6. Втручання Росії у внутрішню політику України – 17,3%
7. Розбіжності всередині команди Володимира Зеленського – 16,8%
8. Нестача грошей в державному бюджеті – 11,3%
9. Опозиція, політичні опоненти – 10,2%
10. Втручання західних країн, міжнародних організацій у внутрішню політику України – 9,8%
11. Відсутність підтримки реформ з боку суспільства – 6,4%
12. Інше – 0,9%
13. Важко відповісти – 2,8%

ЧИ ВІРИТЕ ВИ, ЩО ЗА П'ЯТЬ РОКІВ ПРЕЗИДЕНТСТВА В.ЗЕЛЕНЬКОГО... ?

	Точно так	Скоріше так	Скоріше ні	Точно ні	Важко відповісти
20. ...В Україні буде подолано корупцію	3,9%	17,3%	30,1%	37,7%	11,0%
21. ...Економіка країни зросте на 40%	3,2%	24,1%	26,1%	27,9%	18,7%
22. ...90% державних послуг будуть надаватися в електронному вигляді (держава у смартфоні)	8,5%	39,0%	17,1%	15,8%	19,6%
23. ...Буде вирішено конфлікт на Донбасі	7,5%	31,8%	16,8%	18,1%	25,8%

24. ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ ЗА НЕОБХІДНЕ, ЩОБ НОВА ВЛАДА ПРОДОВЖУВАЛА РЕАЛІЗОВУВАТИ МЕДИЧНУ РЕФОРМУ, РОЗПОЧАТУ ПОПЕРЕДНЬОЮ ВЛАДОЮ?

1. Так, необхідно повністю продовжувати медичну реформу, розпочату попередньою владою – 14,7%
2. Так, необхідно продовжувати медичну реформу, але з певними змінами – 40,2%
3. Ні, необхідно впровадити повністю нову медичну реформу – 30,0%
4. Ні, медична реформа не на часі – 6,7%
5. Важко відповісти – 8,4%

25. ЯК ВИ СТАВИТЕСЯ ДО СИСТЕМИ ПІДПИСАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ ПАЦІЄНТІВ З ЛІКАРЯМИ ПЕРВИННОЇ ЛАНКИ (СІМЕЙНИМ ЛІКАРЕМ, ТЕРАПЕВТОМ, ПЕДІАТРОМ)?

1. Точно позитивно – 18,2%
2. Скоріше позитивно – 35,5%
3. Скоріше негативно – 17,7%
4. Точно негативно – 12,9%
5. Важко відповісти – 15,7%

26. ЧИ ПІДПИСАЛИ ВИ ДЕКЛАРАЦІЮ З СІМЕЙНИМ ЛІКАРЕМ/ТЕРАПЕВТОМ?

1. Так – 82,1%
2. Ні – 16,0%
3. Важко відповісти – 1,9%

27. СКАЖІТЬ, БУДЬ ЛАСКА, ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ ІДЕЮ КОМАНДИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНЬКОГО ЩОДО ЗАПУСКУ ДЕРЖАВНОЇ СТРАХОВОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ?

1. Точно так – 29,8%
2. Скоріше так – 33,5%
3. Скоріше ні – 9,7%

4. Точно ні – 6,0%
5. Важко відповісти – 21,0%

28. ЯК ВИ СТАВИТЕСЯ ДО ІДЕЇ ПЕРЕХОДУ ВІД СОЛІДАРНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ (КОШТИ НА ВИПЛАТУ ПЕНСІЙ БЕРУТЬСЯ З ПОДАТКІВ ПРАЦЮЮЧИХ ГРОМАДЯН) ДО НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ (ВІДРАХУВАННЯ ІЗ ЗАРПЛАТИ НАКОПИЧУЮТЬСЯ НА СПЕЦІАЛЬНИХ РАХУНКАХ)?

1. Точно позитивно – 14,0%
2. Скоріше позитивно – 26,5%
3. Скоріше негативно – 18,6%
4. Точно негативно – 17,2%
5. Важко відповісти – 23,7%

29. ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ ЗА НЕОБХІДНЕ, ЩОБ НОВА ВЛАДА ПРОДОВЖУВАЛА РЕАЛІЗОВУВАТИ РЕФОРМУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ, РОЗПОЧАТУ ПОПЕРЕДНЬОЮ ВЛАДОЮ?

1. Так, необхідно повністю продовжувати реформу децентралізації, розпочату попередньою владою – 28,7%
2. Так, необхідно продовжувати реформу децентралізації, але з певними змінами – 39,6%
3. Ні, необхідно впровадити повністю нову реформу децентралізації – 8,7%
4. Ні, реформа децентралізації не на часі – 5,8%
5. Важко відповісти – 17,2%

30. ЯКІ ЗМІНИ ВІДБУЛИСЯ У ВАШОМУ НАСЕЛЕННЮ ПУНКТИ У РЕЗУЛЬТАТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ?

1. Точно позитивні – 10,7%
2. Скоріше позитивні – 34,6%
3. Скоріше негативні – 7,5%
4. Точно негативні – 4,1%
5. Не відбулося жодних змін – 30,7%
6. Важко відповісти – 12,4%

ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ ПОТРІБНО ДОЗВОЛИТИ... ПРОДАВАТИ/КУПУВАТИ ЗЕМЛЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ?

	Точно так	Скоріше так	Скоріше ні	Точно ні	Важко відповісти
31. ... Громадянам України та українським компаніям ...	15,8%	23,6%	13,7%	33,7%	13,2%
32. ... Іноземним громадянам та іноземним компаніям ...	2,8%	4,2%	13,4%	72,7%	6,9%

33. ЧИ МАЄТЕ ВИ ЗЕМЕЛЬНИЙ ПАЙ?

Так – 22,8%

Ні – 74,4%

Важко відповісти – 2,8%

ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ ПОТРІБНО ПРИВАТИЗУВАТИ НАСТУПНІ ДЕРЖАВНІ КОМПАНІЇ АБО ЇХНІ ОКРЕМІ ЧАСТКИ?

	Так, повністю	Так, частки	Ні	Важко відповісти
34. Укрзалізниця	7,3%	12,8%	69,7%	10,2%
35. Укрпошта	10,4%	14,5%	63,7%	11,4%
36. Укрспирт	10,2%	12,9%	63,9%	13,0%
37. Державні банки (Ощадбанк, ПриватБанк, Укрексімбанк)	4,5%	11,6%	72,5%	11,4%
38. Підприємства держконцерну “Укроборонпром”	5,1%	7,0%	76,9%	11,0%
39. Державні шахти	9,3%	12,5%	64,5%	13,7%
40. Державні порти	7,4%	10,0%	72,4%	10,2%

41. ЧИ ДОВОДИЛОСЯ ВАМ АБО ВАШИМ БЛИЗЬКИМ УПРОДОВЖ ОСТАНЬОГО РОКУ ДАВАТИ ХАБАР ПРАЦІВНИКАМ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ?

1. Так – 7,7%
2. Ні – 88,4%
3. Важко відповісти – 3,9%

2. Скоріше так – 18,8%
3. Скоріше ні – 12,1%
4. Точно ні – 34,2%
5. Важко відповісти – 8,0%

42. ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ ІНІЦІАТИВУ ВЛАДИ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ?

1. Точно так – 41,1%
2. Скоріше так – 29,4%
3. Скоріше ні – 6,8%
4. Точно ні – 7,8%
5. Важко відповісти – 14,6%

44. ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ ОБОВ'ЯЗКОВЕ ВПРОВАДЖЕННЯ КАСОВИХ АПАРАТІВ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ (ФОП)?

1. Точно так – 25,9%
2. Скоріше так – 24,3%
3. Скоріше ні – 14,8%
4. Точно ні – 14,4%
5. Важко відповісти – 20,6%

43. ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ ІНІЦІАТИВУ ВЛАДИ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ?

1. Точно так – 26,9%

УКРАЇНСЬКИЙ УРЯД РОЗРОБЛЯЄ НОВИЙ ТРУДОВИЙ КОДЕКС. ЧИ ПОГОДЖУЄТЕСЯ ВИ З ТИМ, ЩО В ЦЬОМУ ДОКУМЕНТІ ПОТРІБНО ЗАКРІПИТИ ЗА РОБОТОДАВЦЕМ ПРАВО ЗВІЛЬНЯТИ...?

	Точно так	Скоріше так	Скоріше ні	Точно ні	Важко відповісти
45. ... Працівників, коли ті перебувають у відпустці чи на лікарняному	0,6%	2,6%	14,5%	78,6%	3,7%
46. ... Вагітних і жінок, які перебувають в декреті	0,6%	1,6%	12,8%	81,6%	3,4%
47. ... Людей з інвалідністю	1,4%	1,3%	12,7%	80,1%	4,5%

ЯКІ КОМПРОМІСИ ВИ ВВАЖАЄТЕ ПРИПУСТИМИМИ/ НЕПРИПУСТИМИМИ ЗАРАДИ ДОСЯГНЕННЯ МИРУ НА ДОНБАСІ?

	Припустимо	Неприпустимо	Важко відповісти
48. Федералізація України	22,1%	59,5%	18,4%
49. Закріплення в Конституції «особливого статусу» окремих територій Донецької та Луганської областей	27,6%	55,7%	16,7%
50. Проведення місцевих виборів на тимчасово окупованих територіях Донбасу на умовах бойовиків	17,4%	68,7%	13,9%
51. Проведення повної амністії бойовиків "ДНР" та "ЛНР"	11,9%	72,4%	15,7%
52. Формування місцевої поліції, судів і прокуратури в ОРДЛО винятково з місцевих представників	17,5%	61,9%	20,6%
53. Визнання Криму російською територією	9,0%	77,6%	13,4%
54. Відмова України від європейського курсу країни	23,1%	61,4%	15,5%
55. Відмова України від курсу на членство у НАТО	29,9%	54,8%	15,3%
56. Надання російській мові статусу другої державної	32,8%	56,5%	10,7%
57. Передача Росії контролю за газотранспортною системою України	6,4%	77,7%	15,9%

Світлана Балюк, керівник дослідницьких програм Інституту Горшеніна

Наталія Клаунінг, директор з комунікацій Інституту Горшеніна

Людмила Четвертухіна, керівник соціологічного департаменту Інституту Горшеніна

Марія Коваль-Гончар, проектний координатор Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні

Вихідні дані

Фонд імені Фрідріха Еберта | Представництво в Україні
01004 Україна, Київ, Пушкінська 34

Відповідальний за друк:
Марсель Рьотіг | Директор, ФФЕ Київ
Тел.: +38 (044) 234 0038 | Факс: +38 (044) 451 4031
<http://fes.kiev.ua>

Замовлення публікацій:
[mail\(at\)fes.kiev.ua](mailto:mail(at)fes.kiev.ua)

Комерційне використання усіх публікацій, виданих Фондом ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) не дозволяється без письмового дозволу ФФЕ.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ІМ. ФРІДРІХА ЕБЕРТА В УКРАЇНІ

Фонд ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) - це політичний фонд, центральний офіс якого знаходиться у Німеччині. Наша діяльність зосереджена на ключових ідеях та цінностях соціал-демократії: свобода, справедливість та солідарність. Наша міжнародна співпраця забезпечується мережею представництв в більш ніж 100 державах. Наші зусилля спрямовані на підтримку політики мирної співпраці та прав людини, допомогу у створенні та консолідації демократичних інститутів, що базуються на засадах соціальної справедливості та верховенства

права, такими як вільні профспілки та сильне громадянське суспільство.

Ми активно виступаємо за соціальну, демократичну та конкурентоздатну Європу в рамках євроінтеграційних процесів. Саме в дусі цих принципів Представництво ФФЕ у Києві, з часу свого заснування у 1996 році, підтримує діалог з українськими партнерами, в тому числі із ширшого кола питань, таких як демократичний сталий розвиток та безпека людини.

РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: ЗМІНИ НА КРАЩЕ ЧИ ІМІТАЦІЯ ПРОГРЕСУ

В українському суспільстві існує запит на проведення системних змін у країні. Причому, на думку більшості громадян, ці перетворення мають бути ініційовані керівництвом держави, у першу чергу президентом.

Найбільш відомими реформами, що були розпочаті після Революції гідності, є медична реформа, реформа поліції, а також децентралізація. Про них чули 82,9%, 72,2% та 61,8% населення. Однак позитивні результати цих реформ відчували на собі 15,3%, 20,6% та 32,6% людей.

Більшість громадян вважає неприпустимим йти на компроміси заради досягнення миру та вирішення збройного конфлікту на Сході України. Найбільш неприйнятним українці вважають визнання Криму російською територією, передачу Росії контролю за газотранспортною системою України та проведення повної амністії бойовиків так званих ДНР та ЛНР.